

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

4

9

DANMARKS
PÆDAGOGISKE
BIBLIOTEK

årsskrift 1985

Udgivet af

Vestjyllands Højskoles Elevforening

Redaktion og omslagsfoto: Lis Langgaard

Tryk: Gullanders Bogtrykkeri a-s

Indhold

Forord	side 5
Årets gang	side 7
<i>Bent Mikkelsen</i>	
Almindeligt landbrug, økologisk jordbrug og fremtiden	side 15
<i>Arne Rosenstand</i>	
Holberg – udsat for højskole i 1985	side 33
<i>Ditte Krøgholt</i>	
Heksen	side 40
<i>Sophie Nedergaard</i>	
Dostojefski – et hjørne af hans værk	side 43
<i>Boye Jensen</i>	
Skolens driftregnskab	side 48
»Her rejses en skole . . .«	side 49
<i>Niels Jørgen Nedergaard</i>	
Elevforeningens bestyrelses virke i 1984–1985	side 53
Regnskab for elevforeningen 1984–1985	side 54
Vestjyder og Spillemænd – Et stemningsbillede	side 55
Eftersøgt	side 56
Kalender 1986	side 58
Elevfortegnelser	side 60

Forord

I årsskriftet for 1984 omtalte Algot to for skolen vigtige begivenheder – én som havde fundet sted: *rejsningen af vindmøllen* – og én som var i vente: *byggeprojektet*. I skrivende stund, medio oktober, ligner de to begivenheder hinanden derved, at de begge er »i fuld sving«. (Se nærmere omtale).

På det tidspunkt, hvor efterårs-holdet skulle starte, lignede hele midtersektionen mest af alt en bombetomt. Hvordan ville de kommende elever tage roderiet?? Spændingen var stor. Personalet arbejdede på højtryk til (og med) ankomstdagen, dels med at fjerne det værste cementstøv fra de brugbare arealer – dels med at indrette lokaler, som skulle kompensere for dem, der var »jævnet med jorden« (køkken- og spisefunktionen skulle varetages i det røde hus (Algots) – musikken flyttes til Lundgården (Strits hus), og aktiviteterne fra havestuen og foredragssalen skulle pejsestuen bl. a. overtage) og dels med at arrangere blomsterdekorationer og billedophæng.

Den 1. oktober stod vi segnefærdige på trappen sammen med vejrguderne (de var i hvert fald på vores side) og smilede om kap med Dannebrog, vindmøllen og de nypudsede

vinduer. Og dér kom de – de nye elever – med og uden forældre, musikinstrumenter, mave-, tand- og ørepine, cykler, hår på brystet og klap for øjet; og efterhånden som dagen gik mod hæld, tonede et billede frem af et lille, men godt hold, med hvem vi den 21. oktober kan fejre rejsegildet på byggepladsen. Håbet om, at det ikke blot bliver rejsegildet, dette hold – som har taget hele menageriet med godt humør – kommer til at deltage i, men også det »endelige«, hvor resultaterne af byggeriet skal tages i anvendelse, er stort.

Skulle det glippe, er den førstnævnte begivenhed, vindmøllen, altid en fest værd. Den har fra optakten til det første vingeslag haft en fantastisk egenskab: at skabe såvel nærvær som afstand mellem sig og beskueren, og den 16. december har den med sine 3 vinger (elsker – elsker ikke – elsker) stået på den åbne mark og drejet rundt i 2 år. Derfor vil vores julehilsen i dette årsskrift blive bragt med et billede, der afviger fra de øvrige, som udelukkende hidrører fra byggepladsen. Nemlig billedet af årsagen til vindmøllens rejsning. (Se længere fremme).

Lis Langgaard.

Årets gang

AF BENT MIKKELSEN

Over nogle få sider at beskrive årets gang på en højskole – Vestjyllands Højskole – kan umuligt gøre alt det opløftende, engagerende, trættende, inspirerende, frustrerende og livgivende, som er højskolelivet, ret. At sige noget om årets gang på højskolen afhænger selvfølgelig meget af, hvor det er set fra. Er det set fra elevens side, hvor oplevelsen af kammeratskabsforholdene og det fælles liv udenfor undervisningen måske spiller en større rolle, end hvis det er set fra en lærers side? Er det set fra Tages side? Er det set fra et bestyrelsesmedlems side? Det vil selvfølgelig opleves meget forskelligt. Alle disse forskellige synsvinkler på året – oplevelser af højskolelivet – er ikke til at få med i en årets gang. Det må snarere blive en beretning om en række af de »officielle« aktiviteter og arrangementer, som har præget året, og i dette tilfælde set fra lærer-synsvinkel.

Jeg synes, det er en god ting, at vi indimellem laver fælles arrangementer med Fjordvang Ungdomsskole. Både fordi vi på den måde kan lave arrangementer, som skolerne – af økonomiske årsager – ikke hver for sig kunne gennemføre, men også for iøvrigt at få en vis forbindelse mellem vore to skoler. Af sådanne fælles ting havde vi i efteråret (-84) hele tre.

I starten af oktober opførte teatergruppen »Gruppe 38« stykket »Romeo og Signe« efter Villy Sørensens historie. Det var efter min mening en god og udtryksfuld forestilling, en spændende bearbejdelse (af Steffan Westerberg) af en af Villy Sørensens »sære« og »ufarlige« historier. Efter forestillingen var der en fælles snak med skuespillerne.

Det andet fællesarrangement var også en teaterforestilling, nemlig teatret »Den Blå Hest«, som opførte »Amerika« efter Franz Kafkas roman af samme navn. Det var fremragende teater. I en overbevisende mimik, kropsbeherskelse og kropsudtryk og i et fyndigt og stærkt sprog udtryktes den tyskfødte dreng Karl Rossmanns møde med Amerika i dets mange forskellige facetter. Virkelig en teateroplevelse.

Vort tredje fællesarrangement med Fjordvang (og med den kommunale ungdomsskole i Ringkøbing) var sidst i november og var med musikgruppen Bazar, hvis særprægede og sammensatte musik absolut hører til i topklasse af nutidens musik.

Blandt teater-musikarrangementerne skal også nævnes, at vi sidst i oktober var i Team-teatret i Herning og se stykket »Så mangan fri fugl« om rakkerne. Skuespillerne havde iøvrigt

i deres sonderinger før forestillingen været på disse kanter og havde i den forbindelse også haft Ruth til at berette om rakkernes liv og færden. (Det skal i forbindelse med Team-teatret også nævnes, at vi som højskole i det vestjyske glæder os over, at det ikke lykkedes de kræfter i Herning Byråd, som arbejdede for en nedlæggelse af Team-teatret, at få dette gennemført).

Først i november havde vi besøg af eleverne og nogle lærere fra Ærø Folkehøjskole. De var på en uges rundtur med en teater- og musikforestilling. Det var imponerende, hvad de forholdsvis nye elever formåede at udfolde af dramatisk og musikskunnen, og deres besøg var en afgjort

succes med masser af positive kommentarer fra vores elever.

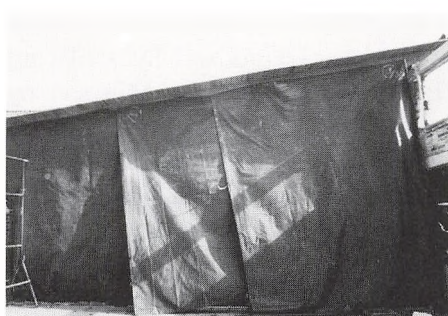
Den 10. oktober afholdtes Kirkeligt Samfunds årlige møde på højskolen med Anne Sofie Seidelin som taler.

FN-dagen den 24. oktober var i 1984 udråbt til international fredsdag. Vi valgte derfor denne dag at suspendere den almindelige undervisning og i stedet beskæftige os med freds-spørgsmålet. Der var bl. a. oplæg fra Algot, og der var drøftelser fælles og i mindre grupper af den livsnødvendige, men vanskelige fred. Aktiviteterne denne onsdag mandede bl. a. ud i et initiativ om den følgende lørdag formiddag at lave et fredsoptog i Ringkøbing. Dette fredsoptog

blev gennemført og sluttede med et optrin fra drama-holdet og med ud-
deling af invitationer til en fredsaften
på højskolen.

Et vigtigt element i højskolehver-
dagen er de ugentlige fællestimer,
som tilrettelægges dels af os lærere,
især i begyndelsen, og dels af en eller
to lærere og en gruppe elever. Fælles-
timerne er ofte, men ikke altid,
foredrag. Foredraget som form for
formidling af »livsoplysning« har
som bekendt igennem højskolens
historie spillet en meget stor rolle.
Denne fuldstændig fundamentale be-
tydning, som foredraget har haft tid-
ligere, har det ikke i samme omfang
i nutidens højskole. Og det kan der
være rimelige grunde til; først og
fremmest vel den, at den engagerede
redegørelse for et emne, f. eks. af hi-
storisk-kulturel karakter, eller en be-
retning om væsentlige livsforhold
eller livserfaringer nu også findes i
andre former, som f. eks. igennem
radio og TV. Dernæst, at mængden af
skolestof idag er større end for 100 år
siden, og at eleverne derfor oven på
børne- og ungdomsskolen i højere
grad har behov for former for under-
visning, der er mere aktivt deltagende
end foredragsformen i almindelighed
lægger op til. Men når det er sagt, vil
jeg til gengæld tale stærkt for at be-
vare foredraget som noget karakte-
ristisk for højskolen. Det du'r ikke
i nye tider for højskolen at droppe
foredraget. Foredraget er vigtigt som
en mulighed for en lærer eller en

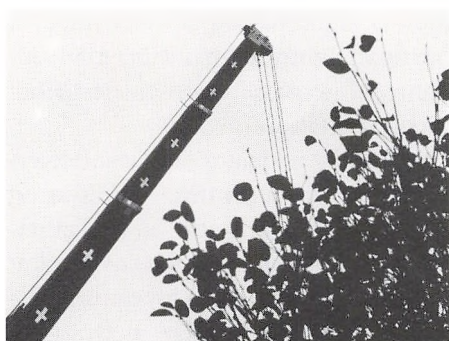
anden at få gjort sammenhængende
rede for en sag. Verden er sammen-
hængende og ikke punktvis nyheds-
agtige glimt. Derfor er den sammen-
hængende redegørelse, der går et
stykke i dybden, vigtig. – Også for til-
høreren. Det er vigtigt, at vi bevarer
evnen til at være opmærksomme og
høre efter, – også mere end 10 minut-
ter ad gangen. Der er tendenser nok
i det moderne samfund mod at gøre
os til personer, der reagerer punktvis
på tidens signaler og de øjeblikkelige
tilbud uden nogen dybere grund af
sammenhæng.

Til gengæld er der heldigvis utal-
lige muligheder og måder, hvorpå vi
kan belyse og bringe sammenhæng i
vores liv idag. Emner af vidt forskel-
lig karakter, historiske og aktuelle,
kan være »livsoplysende«. Som te-
maer i efterårets fællestimer havde
vi: Blicher (Strit og Bent); billeder
(»Fremtidens analfabeter er ikke de,
som ikke kan læse og skrive, men de
som ikke kan forstå deres egne bil-
leder«) (Lis); højskole også ud fra
ressourcemæssige og økonomiske

synsvinkler (herunder vindmøllen) (Charles); forholdene i Sydafrika ud fra Sara Lidmans bog »Min søn og jeg« (Ruth); billeder og beretning fra ophold i Kenya (Erling, årspraktikant på Fjordvang); repræsentant fra Amnesty International redegjorde for organisationens arbejde for at få forbedret forholdene for samvittighedsfanger og politiske fanger; repræsentant fra Greenpeace; beretning om cykeltur fra Danmark til Øvre Volta i Vestafrika (Thyge Christensen).

Et par af fællestimearrangementerne havde lidt speciel karakter; dem vil jeg uddybe lidt. Sidst i oktober skulle Johannes Møllehave tale i Højmark. Vi valgte da som et fællestimearrangement alle at tage op og høre ham i Højmark Forsamlingshus. Det var alletiders aften. Møllehave fortalte eventyr så det boblede, sjovt, medrivende og klogt. Godt at Sdr. Lem Ungdomsforening kunne få Møllehave til at komme. Han udtrykte iøvrigt også glæde ved at være i den oplagte og meget syngende (og talrige) forsamling. For mange af eleverne var det også noget nyt og usædvanligt at opleve rigtigt forsamlingshusliv, som det er her på egnen.

Et andet fællestimearrangement, som samtidig var skolens efterårsmøde, var Ejvind Larsens foredrag midt i november med titlen »Det folkelige håb«. Ejvind Larsen begyndte med at tale om truslerne mod vor klode og vor menneskelige eksistens med de rystende perspektiver, som

ligger heri. Han kom derefter ind på vigtigheden af de folkelige kræfters virke for at undgå disse skræmmende perspektiver. Og han pointerede i den forbindelse, at vi ikke må henge os i naive, letkøbte og ureflekterede løsninger. Kræfterne i de moderne samfund er komplicerede, og de må undersøges og analyseres for at handlemodet kan styrkes på et realistisk grundlag.

Vi havde fra lærerside valgt at lægge op til at afslutte de to vinterhold 84/85 med en periode med projektarbejde. Som emne for projektet i december valgte vi en U-landsproblematik. Dette valg var resultat af en opfordring, vi fik fra Dansk Ungdoms Fællesråd (DUF), som i anledning af det internationale ungdomsår 1985 (udråbt af FN) ville støtte projekter på 4-5 højskoler om oplysning om U-landsforhold. Som overordnet tema valgte vi kulturelle forandringer i U-lande og set i forhold til vor industrialiserede verden. Det siger sig selv, at det er et kæmpe-

område at tage op, og vi valgte en første afgrænsning, der gik på at lave grupper, der hver tog sig af et ud af fire områder: Tanzania, Grønland, Kina eller Mexico. Vi så i grupperne på temaer som: historie, livssyn og livsværdier, opdragelse og uddannelse, sociale forhold, musiktradition, kultursammenstød. Det er mit indtryk, at de fleste af os fik meget ud af at arbejde med disse områder, men en overgang var det nok lige lovlig hektisk, måske også fordi vi ved siden af projektet havde valgt også at køre videre med A-fagene.

Da projektet som noget centralt indeholdt oplysning om U-lande, var det naturligt, at åbent-hus-dagen den 16. december kom til at stå i dette projekts tegn. Vi fik lavet fin udstilling bl. a. om disse U-lande. Åbent-hus-dagen var velbesøgt.

Desværre var efterårsholdet mindre, end det har været tilfældet i de senere år, og det samme viste sig at gælde forårsholdet -85. Det er en skam også af den grund, at der er visse muligheder, der er større med et mere fyldt hold. På den anden side var der flere af forårseleverne, der gav udtryk for tilfredshed med et overskueligt hold og god plads.

Eleverne på januarholdet kom sammen med vinteren; en vinter med mange smukke, klare dage. Jeg husker bl. a. en vandring med gymnastikholdet langt ude på fjordens vide og smukke isflade. Også solnedgangens blanding af rødlige farver

med det grå og hvide, mens vi gik hjemad, var en storslået oplevelse.

Kulde og frost var også et af grundlagene for et af de første fællestimerarrangementer; nemlig kunstneren Mogens Otto Nielsens fremstilling, med bistand af nogle lærere og elever, af isskulpturer. Mogens Otto boede på skolen en uge i starten af februar og arbejdede med forskellige projekter. Han stod også for fællestimerne i den uge med et kunstindslag og en efterfølgende drøftelse af kunst.

En anden fællestime i februar forlagde vi til Fjordgården, hvor vi havde fået lov at være med i Husmoderforeningens arrangement med Ejvind Larsen. Han fortalte medrivende og begejstret om Grundtvig og om stykket »Hjertets søde morgendrom«, til kamp mod dødbideriet, som han har lavet sammen med Ebbe Kløvedal Reich.

Nu vi er i februar, må den årlige fastelavnsfest nævnes. Fællestimerne i den uge – plus megen tid iøvrigt – blev brugt til forberedelse af festen, som jo traditionen tro også er en lejlighed for gamle elever til at komme på skolen. Det lykkedes ved ihærdig indsats (organiseret med stor energi af Bjarne og Sophie) at få omskabt gymnastiksalen til en jungle, der var flot og, især i aftenbelysning, meget livagtig. Til festen udfoldede vilddyr og kannibaler sig til Johnny Madsen med venners gyngende rytmer.

Den følgende uge var temaet for fællestimerne de nye muligheder (og

farer), der ligger i den moderne videnskab og teknik på området: kunstig befrugtning, øget kendskab til de endnu ufødte børn (bl. a. »fosterdiagnostik«), »rugemødre«, manipulation med arveanlægene. Niels Jørgen gjorde indsigtfuldt rede for de lægevidenskabelige sider af denne sag og kom ind på de alvorlige etiske perspektiver, der knytter sig til en sådan forskning og teknik. En af anledningerne til at tage dette emne op, er den betænkning – »Fremskridtets pris« – som er kommet og som skal danne baggrund for Folketingets behandling af de lovgivningsmæssige og etiske problemer på dette felt. Efter foredraget viste Lis Ove Nyholms film »Fremtidens børn«, der meget pågående og stærkt behandler disse nye muligheder for kunstig befrugtning, gensplejsning m. m.

Af øvrige fællestime-temaer kan nævnes: Vestafrika (Thyge Christensen); Tarkovskijs film »Spejlet«, og i den forbindelse et engagerende og oplysende oplæg fra Lis om Tarkovskij og hans film og situationen som film-skaber i Sovjetunionen; beretning om Viumgård-projektet, et forsøg på efterhånden at drive en gård på 150 ha. på økologisk vis og med kollektiv ejendomsform (Arne Rosenstand); Tage Skou-Hansens forfatterskab (Niels Jørgen Jensen); Færøerne (Algot); musikgruppen Istanbul Express (sammen med Fjordvang); Palæstina og den islamiske verden (Jess Asmus-

sen); en borgerlig EF-modstander (Ib Christensen).

Derudover havde vi i foråret to offentlige møder: et med Lone Dybkjær og et i anledning af ungdomsåret, hvor Algot holdt foredrag.

Skolens årlige generalforsamling blev afholdt den 18. april, og ud over dette møde havde vi fra skolen et godt fællesmøde med bestyrelsen i februar, hvor vi spiste sammen og drøftede forskellige aspekter af det at drive højskole.

Emneugen, hvor vi bryder det sædvanlige ugeskema op og holder os til ét emne ugen igennem, lå i år i starten af marts, og den blev denne gang i usædvanlig grad præget af hjemmeaktiviteter. Der var grupper omkring billedvævning, det at lave og bruge en stenaldervæv, syning af tøj, brødbagning og psykologi (drømme). Det er for mig at se et gode med en sådan emneuge. Den giver en forandring i

forhold til den lidt mere skemaopdelte undervisning og giver på den måde nye impulser. Det, vi som lærere stadig må gøre erfaringer med og blive bedre til at håndtere, angår forholdet mellem initiativer og ideer fra os til denne uge og så behovene og initiativerne fra eleverne.

Når vi i emneugen i år var mindre udenfor skolen, end vi somme tider har været, hænger det nok også sammen med, at der på initiativ af Bjarne og kunsthistorieholdet var planlagt en Hollands-tur i påsken. Turen, som gik til Amsterdam, havde som væsentligt indhold at opleve kunst, men den var åben også ud over kunsthistorieholdet. Turen var en stor succes at dømmе efter de begejstrede beretninger ved hjemkomsten.

I slutningen af forårsholdets ophold havde vi en meget intens og farverig teaterforestilling af teatergruppen Farfa, som har sit udspring på Odin-teatret. Og vi havde en dejlig forårskoncert den 22. april. Vellingkoret stod på programmet sammen med Villy Egmoses rytmiske ungdomskor fra Skjern samt Strits syng-og-spil hold. Virkelig vellyd.

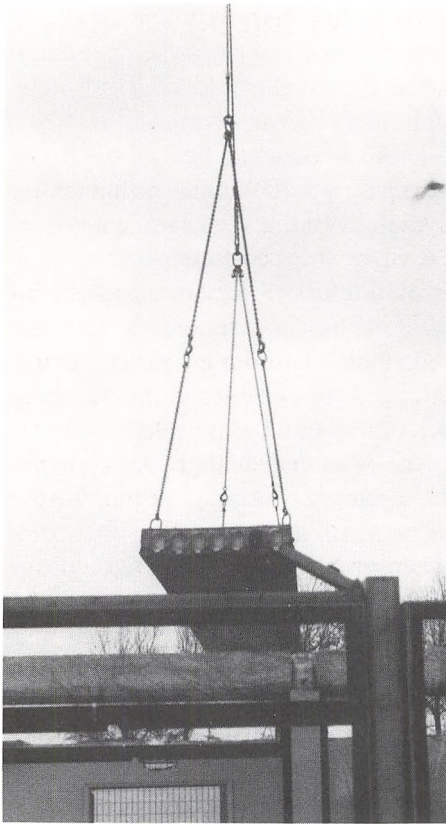
Den projektfase, som også afsluttede forårsholdets forløb (sideløbende med A-fagene) kom på elevernes energiske initiativ til at dreje sig om: »Hvad vil du med dit liv?« Dette sandt at sige vide emne beskæftigede vi os i projektdagene med dels i mere diskussionspræget og idémæssig form

og dels meget konkret ved at undersøge forhold omkring arbejde, uddannelse og boligforhold efter højskoleopholdet. Vi var på forskellige besøg udenfor skolen og havde folk til at komme og fortælle os om forskellige forhold: Repræsentanter fra AF i Herning, – fra Sammenslutningen af Produktionskollektiver, og fra Mellemfolkeligt Samvirke.

Vi holdt afslutningsfest onsdag den 24. april, og også denne onsdag spille Savsmuld på et tidspunkt af aftenen op til dans. Jeg er sikker på, at mange med mig værdsætter Savsmulds spillet op til de månedlige åbent-hus arrangementer; og netop på forårsholdet var der en del entusiastiske folkedansere.

Som eleverne kom med vinteren, rejste de midt i foråret. Vi nåede på enkelte dage at nyde, at solen fik magt, så vi kunne sidde udenfor, og vi nåede et par gode fodboldkampe på det fremspirende græs.

Sommertiden er svær at berette om, fordi vi hver især kun oplever bestemte perioder af skolens sommerliv. – Så det bliver kun ganske kortfattet. Ud over sommerkurserne, som vi heldigvis stadig formår at gøre spændende og stort set velbesøgte (det lønner det store forberedelsesarbejde), var der på skolen en foredragsrække om »Teknologi og lokal-samfund« i samarbejde med Velling Sogneforening og Ringkøbing Folkeuniversitet i slutningen af maj. Og

der var »Vestjyder og spillemænd« den 20. juli.

I august måned blev der afholdt fernisering i Skolernes Kunstforening. Denne kunstforening er et samarbejde mellem en del skoler her i området og har som formål at præsentere noget af den nyere danske kunst ved udstillinger, som går på skift mellem skolerne. Bl. a. Bjarnes

energiske initiativ ligger bag, at denne gode orden nu fingerer.

Det er med stor beklagelse, vi i år har måttet tage så meget afsked med gode arbejdsfæller: Signe, Algot, Strit, Inge og Charles. Først valgte Signe, at hun efter efterårsholdet -84 ville videreudanne sig indenfor vævning. Hun sagde derfor op og flyttede i januar til København. Senere valgte så Algot og Strit at søge nye udfordringer, nemlig som ledere af henholdsvis teaterlinjen og den klassiske musik på Holstebro Højskole. Og Charles mente også, at tiden nu var inde til – hvis det skulle være – efter 11 år her på skolen at sige ja til et tilbudt job på revisionsfirmaet Colding og Pedersen, Herning (bl. a. revision af højskoleregnskaber). Det er kedeligt for os at skulle tage afsked med så gode kræfter og venner, men forandring er jo et vilkår. I skal alle: Signe, Algot, Strit, Inge og Charles have tak for samvær og arbejdsfællesskab!

Der er til gengæld også lyse sider ved sagen. Nemlig vores nyansættelser: Dels er Arne og Lis blevet knyttet nærmere til skolen og det daglige arbejde i form af halvtids-ansættelser, og dels har skolen kunnet ansætte Ditte Krøgholt (halvtids) til undervisning i dramatik og Knud Stenberg Madsen til undervisning i musik og tekstilfag. Og til at løfte arven efter Charles på kontoret er Åse Foged blevet ansat.

Almindeligt landbrug, økologisk jordbrug og fremtiden

AF ARNE ROSENSTAND

På baggrund af de senere års stigende interesse for økologisk jordbrug kan der være grund til at se nærmere på forskellene mellem almindelig og økologisk drift. Disse forskelle er meget andet og mere grundlæggende end det forholdsvis velkendte, at økologisk jordbrug ikke anvender sprøjtegifte og kunstgødning. De har at gøre med forskellige betragtninger af, hvordan jordbrug kan udnytte sit naturgrundlag.

Almindeligt landbrug

I det almindelige landbrug betragtes jorden – lidt skarpt trukket op – næsten på samme måde som »døde« staldbygninger. Nemlig som det sted planterødderne hænger fast i, – som et fysisk vækstmedium. Stalde og jord er steder hvor produktionen foregår under anvendelse af store mængder indkøbte ressourcer: Energi, kunstgødning, foderstoffer osv.

Denne betragtning af landbrugets naturgrundlag giver plads for en høj grad af specialisering og rationalisering i produktionen. Stalde og jord behøver ikke at indgå i samme driftenhed, og staldene kan blive meget store, fabrikslignende enheder. Tilsvarende er kulturlandskabet forandret ved fjernelse af vandhuller, levende hegn og med store marker,

der er egnet for store maskiner og dyrkes ret så ensidigt med få afgrøder i et begrænset sædskifte.

Uanset hvor langt landbrugets industrialisering forløber, vil der dog stadig være tale om en biologisk produktion. Planteavlen må fremdeles også foregå udendørs. Derfor møder produktionen jævnlige vanskeligheder i form af uheldige klimaforhold og husdyrsygdomme, ukrudt, plantesygdomme og skadedyr. Den »vilde« del af naturen hævder stadig sin ret.

Imod sådanne vanskeligheder anvendes kunstvanding, medicin og en efterhånden meget omfattende sprøjtning med giftmidler (pesticider). I dag kaldes sådanne midler hellere for plantebeskyttelsesmidler. Det lyder pænere.

Imidlertid er det sådan, at landbrugets industrialisering og foranstaltningerne imod de nævnte vanskeligheder i produktionen *i sig selv vedligeholder og forstærker* nødvendigheden af at fortsætte med de samme foranstaltninger.

Jordens struktur forringes således af store, tunge maskiner og traktorer, af hurtig og hård jordbehandling, af at være ubevokset i vinterhalvåret, og – på betydelige arealer – af mangel på flerårige græsmarker og halmrig, organisk gødning.

Derved kommer jorden mere til at ligne pulver, skorpeflager eller knolde i stedet for brødkrummer. Resultatet er forringelse af jordens vandholdende evne og planternes rodudvikling (– dvs. mere vanding og gødning) og brug af mere energi – maskinkraft – til at løsne jorden igen (dyb pløjning og undergrundsløsning).

Den megen nøgne jord i vinterhalvåret i moderne landbrug har øget spildet, udvaskningen – og forureningen – med kvælstof. Og den kraftige gødskning med kvælstof hæmmer udnyttelsen af luftens kvælstof gennem jordbakterier og bælgplanter. Begge dele giver således grundlag for yderligere kvælstofgødsning.

Tilsvarende er der forhold i det moderne husdyrbrug, som forringer dyrenes almindelige modstandsevne imod sygdomme og øger muligheden for at de spredes. Det gælder de stadig større besætninger, høj belægningsgrad i staldene, en almindelig mangel på strøelse, halm, hos dyrene, og det forhold at dyrene også stresses med kraftig fodring og med avlsprogrammer, der er for ensidigt rettet efter større ydelse. Resultatet er anvendelse af endnu mere medicin.

I modsætning til såvel nogle af de først fremkomne mejetærskere som tidligere tiders høstmetode med binderhøst, hjemkørsel og tærskning i laden sker der ingen opsamling af ukrudtsfrø ved moderne mejetærskning. De kommer ud på marken sam-

men med halmen. Derved er mejetærskerne billigere og teknisk simple end de ellers ville have været, og der kan arbejdes med mindre mulighed for tekniske stop i høstperioden.

Der er også andre grunde til at ukrudtssprøjtningen er nødvendig i dag. Hele afgrødevalget er blevet forenklet og især med stærkt udvidet korndyrkning. Det betyder i sig selv, at ukrudtsbestanden belastes mindre af skiftende vækstbetingelser.

Hvor der stadig dyrkes roer, har de tabt tidligere tiders funktion som »rensede« afgrøde i sædskiftet. Roerne bliver ikke mere radrenset og håndhakked. De sprøjtes med store udgifter til sprøjtemidler, men som al anden ukrudtssprøjtning i afgrøder må sprøjtningen indrettes efter at undgå for alvorlige sprøjteskader på afgrøden. Nogle ukrudtsplanter overlever og især blandt de mest hårdføre arter. De kaster frø, formerer sig, og således udvælger sprøjtningen i sig selv en mere artsfattig og sprøjte-tålsom ukrudtsbestand.

Altså må man fortsætte med at sprøjte imod ukrudt.

Det samme gælder sprøjtningen mod plantesygdomme og skadedyr. Den stærkt øgede anvendelse af hurtigt optageligt kvælstof i kunstgødning har således forringet planternes modstandsevne imod svampeangreb. Og måske også overfor visse sugende insekter som bladlus.

Den større ensidighed i afgrødevalget har øget muligheden for opfor-

mering af jordboende, sygdomsfremkaldende organismer, der angriber bestemte kulturplanter; – dvs. har øget muligheden for optræden af sædskiftesygdomme. Og da markerne desuden er blevet større, har skadedyr og svampe, der angriber overjordiske plantedele af ligeledes bestemte kulturarter, fået lettere ved at spredes og opformerer i en fart.

Dette gælder så meget desto mere, som sløjfningen af markskel, levende hegn og vandhuller og den voldsomme sprøjtning imod ukrudt har forringet levevilkårene for skadedyrenes mange naturlige fjender. De bliver desuden dræbt af sprøjtemidlerne, og der er således færre af dem til at holde et begyndende skadedyrsangreb nede på et tåleligt niveau.

Således både hæmmer og dræber landmanden sine forbundsfæller. Og

i sin brug af insekt- og svampemidler kan han også komme til at udvælge mere modstandsdygtige – og evt. helt resistente – typer af skadedyr og sygdomsfremkaldende svampe.

Men kemikalieindustrien er næppe ked af det. Heller ikke når miljømyndighederne inddrager tilladelsen til salg af giftmidler med hidtil upåagtede skadelige virkninger. Den fortsætter med at udvikle nye, effektive midler og har åbenbart råd til meget massive reklamekampagner overfor landmændene.

Således sidder landbruget i saksen. Dets produktionsmetoder bevirker så kraftige ændringer i dets eget naturgrundlag, at den store indsats med forskellige ressourcer må fortsætte i en slags omfattende forsvarskamp imod naturen.

Økologisk landbrug

Alle landmænd har nok oplevet tydelige striber med voldsomt ukrudt eller striber med lyse, underernærede afgrødeplanter, hvor de ikke er nået helt sammen med nabotræk af ukrudtssprøjten eller kunstgødningssprederen. Derfor kan det også være svært at forestille sig nogen økonomisk-udbyttmæssig holdbarhed i det, der kaldes økologisk jordbrug, og som f. eks. slet ikke anvender sprøjtning mod ukrudt og kvælstof-kunstgødning.

Forklaringen er naturligvis, at økologisk jordbrug adskiller sig fra almindeligt landbrug i meget andet end blot manglende anvendelse af sådanne midler.

Al naturudnyttelse er indgreb i naturen. Det gælder også økologisk jordbrug. Her søges indgrebene imidlertid grundlæggende foretaget så tilpasset og skånsomt, at naturgrundlaget – hele »agerbrugs-økosystemet« – i stedet for at reagere med uheldige ændringer, så vidt muligt fortsætter eller forstærker naturlige processer, som kan understøtte eller stabilisere en produktion.

En landbrugsejendom – incl. jorden og alt levende over og under dens overflade – betragtes således i sig selv som en levende, fungerende helhed.

Der er mange lighedspunkter mellem økologisk jordbrug i dag, og landbruget som det blev drevet i årene op til og omkring 1950. Altså lige før en

voldsom afvandring af arbejdskraft til byerne satte rigtig fart i den udvikling, der har ført til landbrugets nuværende ressourceforbrug og industrialisering.

Forskellen mellem landbruget i 1940'erne og økologisk jordbrug er især, at økologisk jordbrug i dag også anvender arbejdskraftbesparende maskiner, traktorer, rørmalkning osv. Der lægges dog vægt på mindre, lettere traktorer og maskiner for at skåne jordens struktur.

Økologisk jordbrug er altså ikke »maskinstormer«, bagstræberisk, imod udvikling. Tværtimod. Økologisk jordbrug har et meget stort behov for mere viden om sammenhænge i sit naturgrundlag, for teknisk-metodemæssig udvikling, for sorter af kulturplanterne der er tilpasset driftformen osv. Økologisk jordbrug er altså heller ikke uden problemer.

Hvis al den meget omfattende landbrugsforskning, der har været udført siden 1950 for almindelig landbrugsdrift, i stedet havde været udført for at videreudvikle økologisk jordbrug, havde meget dog givetvis set anderledes ud i dag. Det gælder også afgrødeudbyttet, der på velomstillede, økologisk drevne ejendomme kan anses at være 5–25 % mindre end normalen afhængig af, hvilken afgrødeart der er tale om.

Men først i dag er tiden og vores viden om sammenhænge og funktioner i naturen moden til at se ud-

viklingsmuligheder og problemløsninger i jordbrugsmetoder, der søger at tilskynde og udnytte sådanne sammenhænge i stedet for til en vis grad at arbejde imod dem.

Økologisk jordbrug er afhængig af hele den verden af liv, der findes under jordoverfladen. Det er en ganske stor verden. F. eks. kan der findes en langt større vægt af regnorme under en god kløvergræs end vægten af de køer, der kan leve af samme mark.

Foruden planterødder består dette liv af en mængde forskellige bakterier og svampe samt – idet de vigtigste dyr nævnes efter tiltagende størrelse – af forskellige encellede dyr, rundorme, hjuldyr, springhaler, mider, enchytræer, bænkebidere, tusindben og regnorme.

Disse organismer er økologisk jordbrugs »kemikere«. Og de vigtigste jordbehandlere. De stiller bl. a. næringsstoffer til rådighed for planterne ved omsætning, nedbrydning, af organisk stof i jorden, og organismernes aktivitet er afgørende for opbygning af god jordstruktur.

Økologisk jordstruktur stimulerer jordorganismerne ved at forsyne dem regelmæssigt med energi og næring i organisk gødning og afgrøderester, – herunder især rester af flerårige grønjordsudlæg (dvs. kløvergræs og lucerne). Jordorganismerne får energien fra det organiske stofs indhold af kulstof og brint; – et indhold, som

ikke findes i de uorganiske kunstgødninger.

Organismerne får så vidt muligt serveret denne føde »fra oven af« under iltrige forhold. Det er organismerne tilpasset til fra naturlige bevoksninger, hvor planterester mv. falder ned på jordoverfladen. I praksis vil det sige, at den organiske gødning og afgrøderesterne ikke pløjes dybt ned, men kun i lav dybde. Eller den harves blot ned eller efterlades evt. på overfladen.

Desuden foretages indledende nedbrydning under iltrige forhold – dvs. kompostering – af husdyrgødningen før den spredes ud. Det gavner yderligere jordorganismernes aktivitet, idet komposten er nemmere at gå til for dem end rå staldgødning; den indeholder ikke væksthæmmende forrådnelsesprodukter og kræver mindre af jordluftens ilt under sin videre omsætning. Endelig fordamper der kun lidt kvælstof som ammoniak, når komposten spredes på marken. Den lugter tværtimod godt.

Der er to afgørende virkninger af at stimulere jordorganismerne på denne måde. Den ene er *forbedring af jordens struktur*. Jorden får en luftig krummestruktur med mange store porer og et godt luftskifte. Det fremmer planternes rodudvikling, og jorden selv modstår bedre uheldige påvirkninger ved jordbehandling og vind, regn og strømmende vand.

Den anden virkning er, at der hjulpet af driften iøvrigt *aktiveres op til*

fire tilstedeværende »puljer« eller reserver af plantenæringsstof og spares på tab af næringsstof. Disse puljer møder ikke vedvarende interesse i almindeligt landbrug. De er vist som nummererede »kasser« på fig. 1.

1. Denne pulje er økologisk jordbrugs »variable stødpude-lager« af plantenæringsstoffer, der er midlertidigt bundet i jordens organiske stof. Da dette jævnlige – årlige – suppleres med nyt materiale under iltrige forhold, kan jordorganismerne hurtigt fortsætte stoffets

nedbrydning og frigive næringsstoffer til afgrødernes forsyning, når jordtemperaturen stiger og vækstsæsonen starter om foråret.

Frigivelsen af næringsstof – herunder kvælstof – kan i nogen grad styres i løbet af vækstsæsonen. Det sker ved at regulere det organiske stofs omsætning gennem dybde og karakter af jordbehandlingen.

Efter høst og før jordtemperaturen er faldet til under 4° C skal jordbehandlingen imidlertid være så sparsom og overfladisk som

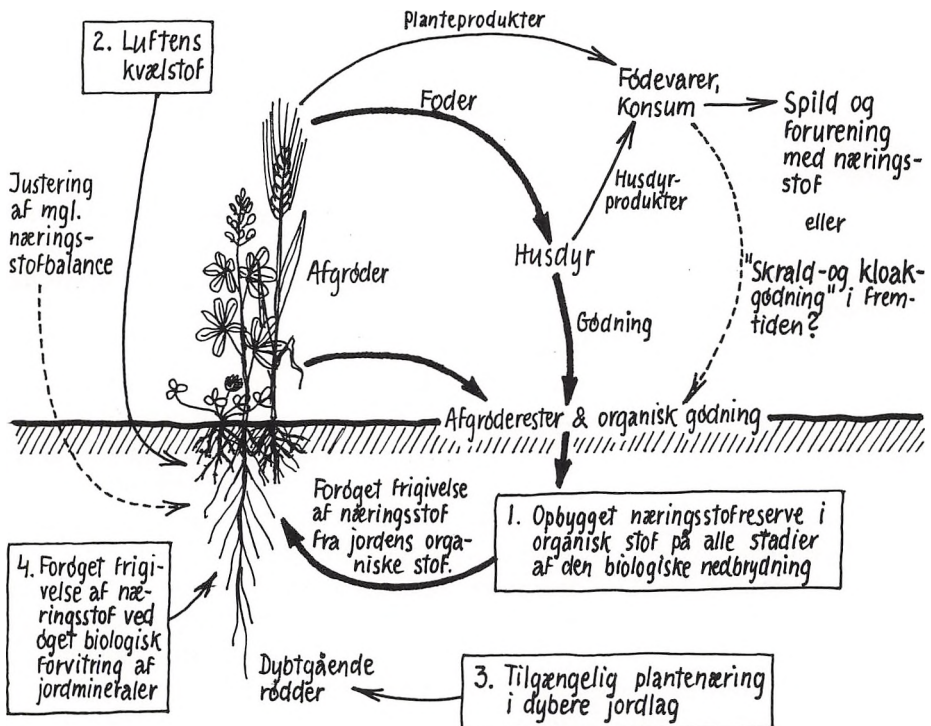

Fig. 1. Aktiverede næringsstofpuljer (de nummererede »kasser«) og kredsløb af næringsstoffer i økologisk jordbrug.

muligt. Derved dæmpes frigørelse og efterfølgende udvaskning og tab af kvælstof, hvor der ikke er en kraftigt voksende afgrøde til at optage den. Derfor og for at beskytte jorden lægges også meget stor vægt på, at jorden er bevokset, »dækket«, i vinterhalvåret med flerårige udlæg, vintersæd eller efterafgrøder.

Under økologisk drift kan også regnes med mindre tab af luftformigt kvælstof til atmosfæren fra planteoptageligt kvælstof i jorden. Årsagen er, at denne proces – den såkaldte denitrifikation – hæmmes af godt luftskifte i jord med god struktur.

2. Atmosfæren er en udtømmelig kilde for kvælstof. Det kan optages direkte af visse fritlevende jordorganismer og – under danske forhold – især af bakterier, der lever i knolde på bælglanternes rødder. Når de senere dør, og rodmassen nedbrydes af andre jordorganismer, kan det optagne kvælstof også udnyttes af andre afgrøder.

For at opnå tilstrækkelig og pålidelig kvælstofforsyning må regnes med, at mindst halvdelen af arealet skal dyrkes med bælglanter i renbestand eller som et betydeligt indslag i blandinger (kløvergræs, korn-bælg-sæd blandinger).

3. Den kraftigere rodudvikling – og indslag af kulturplanter, der i sig selv har dybtgående rødder – giver

mulighed for udnyttelse af tilgængelige planteneringsstoffer i et tykkere jordlag. Derved kan udnyttes et større jordvolumen i økologisk jordbrug, forudsat der er gode dræningsforhold.

4. Foruden reserverne af planteneringsstoffer i organisk stof indeholder jord almindeligvis meget større næringsstoffeserver, som er stærkt bundet i jordens uorganiske bestanddele. Under økologisk drift kan forventes øget frigivelse af disse næringsstoffer, fordi den øgede aktivitet af jordorganismer og planterødder vil forstærke en biologisk forvitring af jordminerallerne. Af samme grund vil der sandsynligvis også være tale om mindre fastlægning i jorden af fosfor, der tilføres med gødning.

Det her nævnte har dog hidtil manglet interesse – og derfor også nærmere undersøgelse – indenfor jordbrugsforskningen.

For at gøre denne aktivering af tilstedeværende næringsstoffesourcer tilstrækkelig for afgrødernes forsyning skal de fleste dyrkede afgrøder være foderafgrøder til egne husdyr. I modsætning til salgsafgrøder vender hovedparten af foderafgrødernes stofindhold nemlig tilbage til jorden med dyrenes gødning. Der etableres med andre ord et *stofkredsløb* indenfor ejendommen (se fig. 1), som begrænser jordens tab af næringsstof i solgte produkter.

Derfor er husdyr uundværlige i en helt udbygget økologisk drift, og ofte er *malkøkøer* helt dominerende i besætningen. Det skyldes, at køerne i stort omfang kan udnytte bælgplante- rige grovfoderafgrøder – kløvergræs, lucerne, korn-bælgsæd til ensilage og evt. til hø – som også er nødvendige af hensyn til kvælstofforsyningen.

Dertil kommer i mindre omfang dyrkning af grovfoder i form af roer. De er arbejdskrævende i radrensning og lugning, men da også rensende for ukrudt og meget højtydende.

Kraftfoderet til kørne – dvs. det mere nærings-koncentrerede foder af korn og frø – dyrkes i stigende grad af de økologiske avlere selv. Nemlig ved blandinger af korn og bælgæd (typisk ærter og vikker) til modenhed. Derved bidrages yderligere til den *selvforsyning*, som tilstræbes i økologisk jordbrug.

Endelig er det bl. a. af sædskifte- mæssige årsager ønskeligt med en vis dyrkning af brødkorn, kartofler og grønsager. Derved bliver der imidlertid ikke meget jord til overs for dyrkning af foderkorn til svin. Svin har med andre ord ikke stor betydning i økologisk jordbrug.

Det betyder også, at økologisk jordbrug ikke kan omfatte »mælke- fabrikker« med meget stor besætning i forhold til arealets størrelse. I så fald ville der slet ikke kunne opnås selvforsyning med foder. Og selv om den enkelte ejendom således heller ikke kan have uforholdsmæssig stor mæl-

keproduktion, vil en omfattende om- lægning af landbruget til økologisk drift forudsætte en del omlægning i forbruget fra svinekød til mejeri- produkter og oksekød.

Vi har et voldsomt »gennemtræk« af næringsstof i vores samfund. Det be- gynder med en så omfattende import af især foderstoffer og råstoffer til kunstgødning (bl. a. fra U-lande!) at dansk landbrug – trods sin store eksport – hverken er nettoproducent af energi eller fordøjeligt protein. Det er nettoforbruger.

Og gennemtrækket ender i et vold- somt spild af stof, der flyder ud gen- nem vore WC'er og kloakker og der- næst skaber forurening, som må imødegås med store udgifter til rens- ningsanlæg.

Dette er naturligvis paradoksalt. Og kan umuligt fortsætte i det uende- lige.

Som følge af sin ressourcebespa- rende driftform har økologisk jord- brug meget lidt ansvar for, at dette gennemtræk af næringsstof begynder. Men der spildes og forurenes også efter konsum af økologisk produ- cerede fødevarer.

Dette er særligt uheldigt for økolo- gisk jordbrug, fordi der derved ikke kan etableres noget som blot ligner et fuldstændigt kredsløb af næringsstof- ferne. Stoffet i solgte husdyrproduk- ter og alt stof i salgsafgrøderne er også tabt for jord i økologisk drift.

Denne situation vil fortsætte, indtil

samfundet finder det ønskeligt eller nødvendigt at løse forskellige problemer for at bruge dets store mængder organiske affaldsprodukter til fremstilling af »skrald- og kloakgødning«. Den kan så føres tilbage til jorden, som vist ved en punkteret pil til højre i fig. 1.

Problemerne heri er bl. a. af bakteriologisk-hygienisk karakter, men skyldes også udløb fra tungmetalbelastende industrier i de almindelige kloaksystemer. Fordelene er imidlertid meget store i form af stærkt nedsat forurening af ferske vande og kystområder; færre problemer med lossepladser og slutdeponering; mindre valutaforbrug til importerede ressourcer; samt skabelse af arbejdspladser og almindelig ansvarsbevidsthed.

Så længe et sådant stofkredsløb i samfundet ikke er etableret vil økologisk jordbrug til en vis grad have behov for anden stoftilførsel udefra, for at kunne opretholde en økonomisk bæredygtig produktion på *langt* sigt. Denne stoftilførsel behøver ikke nødvendigvis at erstatte alt, hvad der samlet er forsvundet fra alle »puljer« i jorden. Men den skal være stor og hyppig nok til, at der ikke sker betydeligt dræn på den mængde næringsstoffer, der årligt kan frigøres i en plantetilgængelig form fra jordens organiske stof. Dvs. fra »pulje« nr. 1 på fig. 1.

Økologisk drevne ejendomme på rimeligt god jord, med vellykket mo-

bilisering af luftens næringsstoffer og et betydeligt næringsstofkredsløb i husdyrgødningen, har fortsat sådan i årtier.

Men de kan ikke blive ved. Selv sådanne ejendomme må før eller siden have tilført stof udefra. Det illustreres på fig. 1 med den punkterede pil til venstre.

I dagens økologiske jordbrug klares dette på flere måder. En del små ejendomme med overvejende salg af grønsager og få eller slet ingen husdyr får størsteparten eller al husdyrgødningen fra det almindelige landbrug. Andre ejendomme med malkekvægbesætning har hidtil ofte købt en større eller mindre part af kraftfoderet fra den almindelige foderstofhandel, og har evt. også suppleret med indkøbt husdyrgødning.

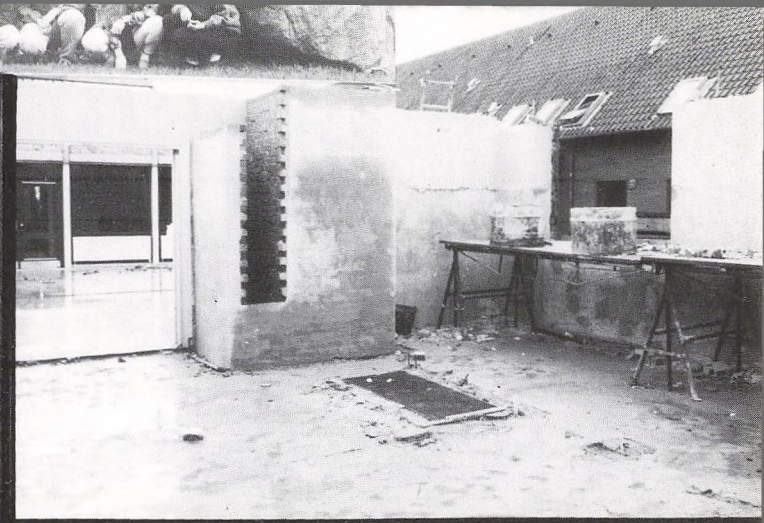
Dette er der en del debat om indenfor økologisk jordbrug for øjeblikket. Problemet er, at med en sådan forsyningsmæssig afhængighed af almindelig landbrugsdrift er økologisk jordbrug ikke et egentligt alternativ. Så står det ikke på egne ben.

Desuden – og måske værre – er der hermed ikke brudt enhver tænkelig forbindelsesvej fra anvendelse og rester af sprøjtegifte til forbrugersens spisebord.

Derfor er der et voksende ønske indenfor de økologiske avlerforeninger om, at der opstilles dyrkningsregler, som via nogle overgangstrin kan føre til forsyningsmæssig uafhængighed af almindelig landbrugsdrift.

Hva' nu med
den »brændende
kærlighed«,
Elly??

Dette vil så gøre det aktuelt at justere det økologiske jordbrugs langsigtede næringsstofbalance med uorganisk gødning. Det kan gøres på to måder.

Enten kan anvendes finmalet råfosfat, råkali og andre typer stenmel, som længe har været anerkendt i økologisk jordbrug. Det er alsidige gødninger, men har den ulempe, at de fleste er dyre i forhold til næringsindholdet, og de er meget langsomt tilgængelige for planterne. Desuden er de vanskelige at skaffe i større mængder, og der mangler i høj grad forsøg med deres anvendelse.

Den anden måde er at bruge almindelig kunstgødning med fosfor, kalium mv., men ikke med kvælstof (det findes der masser af i atmosfæren) og med meget lavt indhold af cadmium (et giftigt tungmetal, der er rigeligt af i nogle fosforgødninger).

Anvendelse af sådanne kunstgødninger har lejlighedsvis været tilladt i økologisk jordbrug til foderafgrøder og efter nærmere retningslinier. Og i foråret 1985 blev muligheden herfor direkte indført i dyrkningsgrundlaget for Landsforeningen Økologisk Jordbrug under indtryk af ønsket om forsyningsmæssig uafhængighed af almindelig landbrugsdrift.

Der foregår således en langsom, delvis optøning af en mere følelsesmæssig afstandtagen fra kunstgødning som sådan.

Og derved er økologisk jordbrug ved at træde ud af sine børnesko,

samtidig med at det møder voksende almindelig interesse.

Ovenfor er beskrevet et af to grundprincipper i økologisk drift. Nemlig *mobilisering af tilstedeværende næringsstofferressourcer og stofkredsløb hermed.*

Det andet grundprincip er *alsidighed* – på markerne og omkring dem.

Der kan ikke blive tale om alsidighed som den blandede rigdom af forskellige plantearter, der findes i nogle naturlige plantesamfund. Jordbrug er målrettet dyrkning af bestemte plantearter, men der kan i høj grad opnås samme virkning som af alsidigheden i den vilde natur. Nemlig, at der sjældent er alvorlige følger af, at der ikke sprøjtes med giftmidler.

Alsidigheden skabes ved:

- *Omfattende sædskifte*, – dvs. skifte mellem forskellige afgrøder på samme mark og gerne i en bestemt rækkefølge. Alene det er nok til at forhindre de såkaldte sædskiftesygdomme. De kan angribe alvorligt efter ophobning af sygdomskim i jorden, når samme afgrøde dyrkes ensidigt år efter år eller med for få års mellemrum.
- *Blandingsafgrøder og sortsblandinger*. Alene blanding af sorter med forskellige resistensegenskaber er nok til at hæmme f. eks. spredning af meldugsvamp i kornafgrøder. Det har det almindelige landbrug også opdaget. Plantekulturen kan også gøres mere varieret med

udlæg (»underafgrøder« i korn mv.); mellemkulturer i rækkeafgrøder før hovedkulturen lukker rækkerne; rækkevis samkultur af flere afgrødearter; og ved indplantning af planter, der virker særligt insekt-frastødende eller insekt-tiltrækkende. De insekt-tiltrækkende »fangplanter« kan tjene til hurtig opdagelse af skadedyrsangreb i særligt værdifulde afgrøder (grønsager), og skadedyrsbestanden kan da kontrolleres ved fangplanternes fjernelse og rettidig »afskyllende« sprøjtning med rent vand eller udtræk af insekt-frastødende planter.

- *Artsrigt lavt-voksende frøkrudt i bredsæede afgrøder* (f. eks. korn). Herved udnyttes det uundgåelige som en fordel. Frøkrudtet kan ikke udryddes, men det kan bidrage yderligere til afgrødelagets alsidighed. Og det vil blive lavere og mere artsrigt, fordi ukrudtsprøjtningen er ophørt og på grund af konkurrence mellem ukrudtsplanterne indbyrdes og fra en afgrøde, der sås med øget udsæds-mængde.
- *Varieret kulturlandskab*, – dvs. bevaring og evt. etablering af vandhuller, markskel med vild flora, artsrige levende hegn og forholdsvis små marker. Vejgrøfter slås naturligvis heller ikke om sommeren.
- *Skadedyrenes naturlige fjender*. Disse dræbes ikke af sprøjtemidler. De får tværtimod gode opformerings-, overvintrings- og »ven-

te«positioner i de varierede afgrødelag og det varierede kulturlandskab. Engelske forsøg har således vist virkning imod lus i korn ved blot at undlade sprøjtning imod ukrudt. Herhjemme har Miljøstyrelsen nu iværksat lignende forsøg.

Med denne alsidighed – på markerne og omkring dem – får hele dyrkningsmiljøet *en sådan variation af liv og livsbetingelser*, at massevis opformering og spredning af skadedyr og sygdomsfremkaldende organismer bliver hæmmet. Og det selv om mange forskellige af en afgrødes skadevoldere kan findes, hvis man ser godt efter.

Der er med andre ord tale om en tilskyndet, men iøvrigt naturligt forløbende biologisk kontrol med skadegørere under markforhold.

Ydermere. Hvis der endeligt optræder alvorligt angreb af en skadevolder på en afgrøde, vil den økonomiske betydning heraf være begrænset, fordi der er så mange andre afgrøder at forlade sig på.

Nu betyder dette ikke, at det hele går af sig selv.

Ukrudt er afgjort den besværlige følge af at undlade giftsprøjtning. Det kræver arbejdskraft i radrensning og især håndlugning af rækkeafgrøder. Desuden kan der fordres god indsats imod rod ukrudt under jordens efterårsbehandling; husdyrs afgræsning af kløvermarker hvilket hæmmer kvik;

omhyggelig tilberedning af såbede; ukrudtsharvning af nysået korn; og mejetærskere eller andre høstmetoder som ikke efterlader bredsåede afgrøders ukrudtsfrø på markerne.

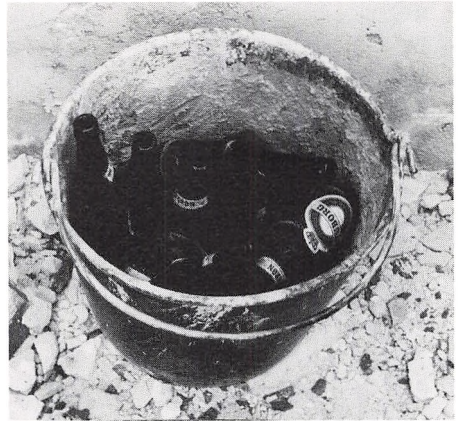
Overfor skadedyr og plantesygdomme kan der sættes supplerende ind med en række forebyggende, for størsteparten gammelkendte – og mere eller mindre glemte – kulturtekniske metoder. Her skal nævnes to eksempler, for at vise hvordan sådanne metoder afhænger af erfaringer og kendskab til den skadevoldende organismes livsforløb.

Angreb af fritfluens larve på havre kan hæmmes ved tidlig såning. Så bliver havreplanterne for gamle til at tiltrække æglæggende hunner, når de er klækket fra overvintrende pupper i græsstubbe. Desuden kan muligheden for overvintrende pupper nedsættes ved at undlade anvendelse af rajgræs til efterafgrøder.

Kartoffelskimmel er den alvorligste plantesygdom i økologisk jordbrug. Den kan imidlertid modvirkes ved bl. a. at fremme kartoffelplanternes udvikling gennem varmebehandling og forspiring af knoldene før lægning. Derved kan de nye kartofler bedre nå at være færdigudviklede, når toppen må hugges af i sensommeren for at hindre udbredelse af skimmelangreb.

Fremtiden

I dag er landbruget klemt på mange måder.

Det gælder økonomisk, som det har været meget omtalt gennem de senere år. Og nu – ligeledes på trods af alle EF-forventninger – er der sikre udsigter til, at EF-priserne på landbrugsvarer skal sænkes for tilnærning til verdensmarkedets prisniveau, samtidig med at landbrugets omkostninger fortsat vil stige.

Det gælder også socialt-kulturelt. Mange landmænd står i en meget belastende, stærkt bundet og ensom arbejdssituation. For dem er 11-timers-regel, week-end'er og ferie i høj grad noget, som er forbeholdt det øvrige samfund. Samtidig må de opleve, at deres erhverv i voksende omfang er kritisk i offentlighedens søgelys vedrørende såvel fødevarernes etiske og sundhedsmæssige kvalitet som driftens påvirkning af grundvandet og hele vores naturgrundlag.

Landbruget har allerede mødt krav fra det omgivende samfunds side, som skal løse problemerne. Det gælder især Folketingets nylige iværksæt-

telse af en handlingsplan for nedbringelse af forureningen fra oplagring og uheldig brug af husdyrgødning.

Fremover kan landbruget sandsynligvis møde andre krav. Der *kan bl. a.* blive tale om restriktioner på anvendelsen af kvælstof-kunstgødning (der er også erkendt stigninger i grundvandets nitratindehold i områder, hvor der så godt som udelukkende anvendes kunstgødning i stedet for husdyrgødning); *imod* indhold af cadmium i fosforgødning og tilsætning af kobber til svinefoder (kobberet forurener i nogen grad svinekødet og især jorden via svinenes gødning. Jorden vil nå en faregrænse for indhold af kobber og cadmium i løbet af få generationer, hvis nuværende praksis fortsætter); *og imod* anvendelse i brødkorn af visse sprøjtemidler imod kvik og til stråforkortning. Der er indicier på, at stråforkortning af foderkorn skader svins frugtbarhed ved nedsat brunst hos søer. Og kvikmidlet »Roundup« ønsker såsædsfirmaer nu ikke anvendt på kornarealer med avl af ny udsæd. Det mistænkes for at skade udsædens spireevne. Derfor er det nærliggende at antage, at sådanne sprøjtemidler også kan have uheldig virkning på korn, der bruges til brød.

Nogle krav til landbruget fra samfundets side kan indebære nye investeringer. Det gælder ikke mindst de aktuelle krav om større og bedre opbevaringsforhold for husdyrgødning

på mange ejendomme. Men næsten uanset hvor lempelige finansieringsordninger der kan blive i sådanne forbindelser, vil de økonomisk svageste landbrug have sværest ved at klare dem.

Derfor kan sådanne krav næppe undgå at fremme yderligere nedlægelse og sammenlægning af landbrugsejendomme og yderligere industrialisering af driften. Altså samme udvikling, som især vil fremmes af faldende EF-priser, og som adskillige prognoser om landbrugets fremtid har forudsagt vil fortsætte.

Økologisk jordbrug og den voksende interesse herfor står på mange måder modsat en sådan udvikling i landbruget.

I økologisk landbrug kan driften ifølge sin virkemåde og blot på kort sigt ikke tillade sig at belaste miljøet mere end det kan bære. Driftomkostningerne er væsentligt mindre, – bortset fra i mange tilfælde til arbejdskraft. Den er der imidlertid ikke mangel på, – heller ikke hvad angår unge, der ønsker at lære om og gå ind i økologisk jordbrug. Og som en mere arbejdsintensiv driftform kan økologisk jordbrug bidrage til at styrke eksistensmuligheden for mindre landbrugsejendomme.

Ressourceforbruget er væsentligt mindre i økologisk jordbrug. Der kunne blive flere og billigere ressourcer til udvikling af U-landes landbrug, hvis væsentlige dele af I-lande-

nes stærkt ressourceforbrugende og derved overskuds-producerende landbrug lagde om til økologisk drift. Samtidig ville U-landenes landbrugsudvikling blive yderligere hæmmet, hvis I-lande – helt bortset fra nødvendig fødevarerhjælp i katastrofesituationer – satte ind med regulær eksport af deres overskud til U-lande.

Endelig er fødevarer, som er produceret i økologisk jordbrug, mere etisk og sundhedsmæssigt forsvarlige eller tillidsvækkende for forbrugerne. Det kan blive kvalitetsfaktorer, som dansk landbrug vil få afgørende brug for, når det fremover skal sælge sine varer herhjemme og på eksportmarkederne. Alt tegner til, at interessen for sådanne fødevarer fortsat vil stige.

Forudsætningen for at denne interesse også giver sig udslag i fortsat voksende salg af økologisk fremstillede produkter, er imidlertid at deres prisniveau efterhånden tilnærmes kraftigt til almindelige fødevarerpriser. Det er der for øjeblikket ved at være forståelse for blandt økologiske avlere.

Men en sådan pristilnærmelse er i sig selv forudsat af undervisning og forskning; – og atter forskning, forsøg, afprøvninger i praksis og demonstrationsbrug for at udvikle og udvide økologisk jordbrugsmetoder.

Behovet herfor er nærmere beskrevet i til dels officielle rapporter fra USA, Holland, Norge, Danmark og andre lande gennem de seneste år. Med hensyn til offentligt finansieret

forskning i udvikling og afprøvning af metoderne er Danmark dog langt fra noget foregangsland. Det er Vesttyskland, Holland, Schweiz og Østrig. Her i landet mangler helt egentlige forsøgs- og demonstrationsgårde med økologisk drift, hvor forsøg, afprøvninger, den praktiske udvikling, kan finde sted.

Forskning, der ikke nødvendigvis er påbegyndt med det formål at udvikle økologisk jordbrug, kan også have stor betydning. I de seneste år er der således startet meget forskningsarbejde i jordbundsøkologi og jordens organismer. Foreløbige resultater herfra viser, at der blandt jordens organismer er svampe, som kan forbedre planternes optagelse af fosfor, og svampe og bakterier, som hæmmer deres sygdomsfremkaldende organismer.

Den samme forskning har også peget på muligheder for at anvende sådanne svampe og bakterier i en »fosfor-optagelses-fremmende« og sygdomsbeskyttende behandling (podning) af frø. Og den har vist, at de samme svampe og bakterier har optimale levevilkår, som stemmer overens med driften og jordbundsforholdene i økologisk jordbrug.

En sådan forskning, og den tilsvarende vedr. floraen og faunaen over jorden, vil give økologisk jordbrug mere viden om, hvilke sammenhænge det arbejder med i naturen. Derved kan økologisk jordbrug opnå det væsentlige, at blive bedre i stand

til at planlægge og gennemføre driften.

Med forskning og udvikling vil økologisk jordbrug i stadig højere grad være en »snild teknologi« med perspektiver, der svarer til muligheder – de positive af dem – i to andre teknologier, der er meget opmærksomhed omkring for øjeblikket. Nemlig informationsteknologien og den industrielle bioteknologi. Også her er tale om teknologier, der kan hæmme centralisering, være meget ressourcebesparende og kan skåne miljøet i fremtidens samfund. Hvis de altså bruges derefter.

Man kan ligefrem påstå, at fremtidens samfund med disse to tekno-

logier har brug for et omfattende, videreudviklet, men stadig forholdsvis arbejdsintensivt økologisk jordbrug for at kunne hænge sammen socialt, mentalt, politisk!

Hvilke andre betydelige muligheder – ud over genbrug af samfundets affaldsprodukter – er der for at kunne fastholde eller genoprette menneskenes opfattelse af sammenhæng, ansvar og mening i dette samfund med sandsynligvis meget kort arbejdstid og måske iøvrigt en almindelig oplevelse af uoverskueligheden?

I nogle af landbrugets store organisationer og i politiske kredse er der stadig en del nedladende overbærenhed

og endog nakkehår, som stritter, når der tales om økologisk jordbrug. Der findes stadig firkantede forvekslinger af flip og saglighed, af økonomisk tænkning og ansvarsfølelse overfor os selv, vores fælles naturgrundlag og vores eftertid. Der ses modsætninger, som ikke er nødvendige, og overses andre modsætninger i hidtil anerkendt tale og handling.

Dette er måske nok vilkårene for debat i en brydningstid. Men så meget desto vigtigere er det, at en del højskoler efterhånden har taget øko-

logisk jordbrug op i undervisningen og i praksis. Det kan i sig selv åbne øjne, og i det omfang højskolars økologiske dyrkning af grønsager kan finde sted i større landbrugsmæssig sammenhæng med husdyr og markafgrøder, kan det også være en vigtig demonstration af landbrugets mulighed for at forme og gå foran.

Forme og gå foran en ny udvikling, i stedet for at følge efter i hidtidige, slidte spor. Det har landbruget før kunnet.

Holberg – udsat for højskole i 1985

AF DITTE KRØGHOLT

Den unge genforsker Rasmus Berg lever sammen med den nyuddannede skuespiller Lisbeth, der er kommet i lykkelige omstændigheder. Alt er idyl – bedsteforældrene glæder sig, da Lisbeth pludselig får tilbudt en filmrolle, der er intet mindre end hendes livs chance. Blot er der den hage ved det, at hun ikke kan spille den med topmave.

Hvad skal hun gøre? Rasmus foreslår rugemoder. Og Lisbeth overtaler sin konehjælp, Muhamma, der er iraner, til at få sat hendes foster op i sig – mod betaling naturligvis.

Imidlertid bliver Muhamma udvist, men forinden har hun afleveret fosteret til nedfrysning på institutionen »Janni og Simon Spies' Fostertransport«, samme virksomhed hvor Rasmus i underetagen arbejder med gensplejsning.

Rasmus har tilbudt sin bror, Jakob, der er landmand og som har svært ved at få det til at løbe rundt, at han underhånden kan skaffe ham et kalveembryo fra en af verdens bedste stamtavler, så hans elendige køer kan blive til en førsteklases besætning.

Men der er pladsmangel i lageret på Spies' Fostertransport, og man har stillet nogle menneskefostre ind til kalveembryoerne. Derfor kommer Rasmus uheldigvis til at sende Jakobs

ko sit eget barn. Og stykket slutter med Jakob, der kommer farende ud af stalden med et barn i favnen – og siger: »Hva' faen?«

Dette er i store træk plottet i et »hjemmegjort« stykke, som dramaholdet på Snoghøj Folkehøjskole opførte i slutningen af april i år.

Rammen fastlagt på forhånd

Når man skal lave et stykke helt fra bunden på den begrænsede tid et dramahold på en højskole har til sin rådighed, skal man ret hurtigt finde ud af hvad man vil. Den erfaring gjorde jeg sammen med et dramahold for to år siden, hvor det aldrig lykkedes at blive så enige at vi fik sat fra. Sådan skulle det ikke gå, og derfor havde jeg på forhånd stillet visse rammer op. De der valgte faget, valgte samtidig dette projekt – eller valgte det fra. Det viste sig at være en stor fordel. Vi var på den måde ude over nogle trakasserier og havde tid til at lade januar måned gå med regulære dramaøvelser, bl. a. en del statusøvelser.

Projektet jeg havde indbudt til, havde jeg fået inspiration til to steder fra.

1) Holberg-året, og her især Peter Langdals iscenesættelse af Erasmus på Betty Nansenteatret med mottoet: *Den eneste måde man kan behandle*

en klassiker med respekt på, er at iscenesætte respektløst.

2) Fra min egen optagethed af hele problemområdet i forbindelse med fosterdiagnostik, rugemødre osv.

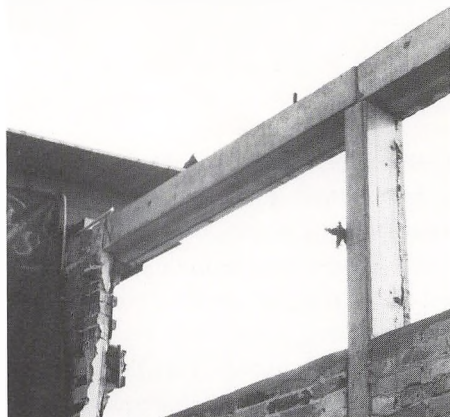
Jeg var kommet til at tænke, at hvis vi havde en Holberg nu, så ville han bestemt have kastet sig over hele vores ekspertvælde. Derfra var der ikke langt til at sige, at så kunne man måske give sig til at lege lidt med figurerne i Erasmus Montanus og se hvad de mon kunne være blevet i dag.

Men for at kunne gøre det, var det nødvendigt at finde noget nutidigt der kunne trækkes nogle ideer ud af. Nok var jeg klar over at vi ville finde på mange sjove ting under forløbet, men ligefrem forfattere var jo ingen af os. Det nutidige blev så Informations tegneserie af Claire Bretecher »Monikas Skæbne«. Den var som skabt til formålet, og vi huggede fra den uden at rødme. Der var rige muligheder for vores egne originale indfald endda.

Projektet som eleverne valgte på, blev altså »med Holbergs *Erasmus Montanus* i bagehovedet og tegneserien *Monikas Skæbne* i hånden at lave et stykke, der beskæftigede sig med området omkring fosterteknologi«.

Arbejdsformen

Eleverne kendte ikke Holbergs *Erasmus Montanus*, så den sidste dramaformiddag i januar læste jeg den højt

for holdet. Samtidig fik de »Monikas Skæbne« så langt som den var. Serien var nemlig endnu ikke afsluttet. De næste dramatiser begyndte jeg så småt at putte øvelser ind i, der havde med sagen at gøre, f. eks. interviewede de hinanden parvis, hvor den adspurgte var Nille eller Jeppe eller Jeronimus og blev spurgt ud om deres søn eller svigersøn.

Vi begyndte også at beskæftige os med fosterteknologi. Jeg holdt i denne periode et foredrag for alle elever. Og på dramaholdet gik de i grupper og stillede alle mulige spørgsmål, som vi bagefter drøftede.

Opbygningen af personerne

Nu var gruppen så småt ved at blive parat, så nu måtte vi ud i det. Det skete på den måde, at jeg delte holdet i to grupper, der hver for sig en hel formiddag arbejdede med følgende opgave:

»I ved at Erasmus er genforsker og Lisbeth er nyuddannet skuespiller. I beskriver nu de øvrige personer: Jeppe, Nille, Jakob, Jeronimus, Magdelone ud fra tiden 1985.

Hvad er de? Hvad ved I om deres fortid? Hvordan er de klædt? Hvordan er deres møbler? Deres interesser? Hvilken avis holder de? Hvad er deres svagheder? deres styrke? deres stjernetegn?«

Efter dette havde vi en lang snak, og de to gruppers forslag lod sig fint sammenkøre. Alt blev selvfølgelig ikke besvaret. Til gengæld kom der en bunke spændende detaljer med som fik afgørende betydning for hele stykket.

Jeppe var blevet slagteriarbejder, og efterhånden var det Jakob og Nille der helt klarede landbruget. Nille var begyndt at arbejde ude på deltid som hjemmehjælper. Jakob var noget hooked på det økologiske, han havde nemlig været på højskole, og han havde forbygget sig på en vindmølle, som havde en fejl i styringen. Jeronimus var direktør for »Lubix Konserver« og medlem af Rotary, og Magdelone havde fået pædagoguddannelse og var nu meget optaget af jazzballet og astrologi.

Improvisationerne

Nu arbejdede vi videre på den måde at jeg hver gang delte holdet op i to grupper, der gav hver deres udgave af den samme improvisationsopgave. Nogle improvisationer blev aldrig

brugt til stykket, men havde alligevel givet os nogle oplysninger om personerne, som vi brugte, f. eks. Lisbeths venindekomsammen eller Jeppe der besøgte Jeronimus på hans virksomhed.

De bedste scener i stykket blev spillet frem på denne måde. Det var tilfældet med en scene hvor Rasmus kommer hjem til Jakob og Nille for at hente et gammelt bord, og hvor Jakob og Rasmus ryger ud i et mundhuggeri om teknologi efter at Nille ufrivilligt har givet bolden op ved at snakke om dronning Silvias graviditet, og scenen slutter forsonende med at Rasmus tilbyder at fixe et kalveembryo til Jakob i al hemmelighed, og Jakob accepterer, omend dybt skeptisk.

Tegneserien som oplæg

Enkelte gange var tegneserien direkte oplæg f. eks. i scenen med Lisbeth og hendes rengøringshjælp. Alligevel fik den vores egen drejning:

Lisbeth er i gang med at lægge den helt store make-up, da Muhamma kommer ind:

Muhamma (råber): Det' bare maj, frue. Det' Muhamma (tar spand og klud). Og hvor siger lille frue vi gøre rent i dag – vaske spisestue?

Lisbeth (stadig ved make-up'en): Det gør vi da altid om tirsdagen.

Muhamma (vasker): Uh, jeg så ondt i ryggen i dag. Fruen tro det være schlemt.

Lisbeth (ind i spejlet): Ja, vi har jo

alle sammen vore problemer. (Går lidt væk fra spejlet). Jeg har fået en stor rolle, Muhamma, hvad sir du så?

Muhamma: Åh, så fruene lykkelige. Jeg fortælle min familie, min frue spille stor rolle. Fruene flytte sig lidt, jeg vaske der.

Lisbeth (tilbage til spejlet).

Muhamma: Jaj ikke så lykkelig, lille frue. Min mand ikke låne 30.000 så vi bygge hus færdig. Dem dumme schwin i banken.

Lisbeth: Muhamma, vi skal have en kop kaffe, sæt dig nu ned.

Muhamma: Jeg lige vaske færdig først.

Lisbeth: Nej, kom nu og sæt dig ned og få en kop kaffe og en småkage, ikke . . . Hvor gammel er din yngste, Muhamma?

Muhamma: Mustafa fem år snart.

Lisbeth: Jeg er gravid, Muhamma.

Muhamma: Fruene gravid? Det sir fruene ikke. Fruene ikke lykkelig? Fruene ønsket sig baby i lang tid. Hvorfor fruene ikke glad.

Lisbeth: Åh, Muhamma, det kan du nok forstå. Hvad skal jeg gøre med

min rolle. Det er jo mit livs chance, og så kommer det hele lige på en gang.

Muhamma: Så, nu skal fruene ta' det rolig. Fruene får nok stor rolle anden gang. Fruene skal ta' en kop kaffe. Lille barn maje bedre end stor rolle. Nu skal fruene bare schlappe lidt af.

Lisbeth (tager et ugeblad): Muhamma, har du set den her store artikel om rugemødre?

Muhamma: Hva'fornoen møder?

Lisbeth: Se, det er hende her. Hun er rugemor for en anden kvindes barn. Hun har fået den anden kvindes barn ind i sin livmoder og føder barnet til hende. Hun får penge for det.

Muhamma: Det' nok dyrt. Tror fruene ikke det? De' godt tosset, hva' (rejser sig). Nu jeg hellere vaske færdig.

Lisbeth: Nej, Muhamma, sæt dig nu ned, vi sidder lige så godt. Der er mere kaffe på kanden.

Muhamma: Ih, så søe fruene er i dag.

Lisbeth: Muhamma, hvad ville du

sige til – lissom, lissom altså at bære mit barn for mig?

Muhamma: Uh, jaj gerne bære fruens barn. Jaj altii elske små babyer.

Lisbeth: Men det er ikke på den måde, Muhamma. Jeg mener bære det i din mave, så du føder mit barn for mig.

Muhamma: Fy, fruene sige sådan. Fruens mand ikke gramse mig. Jaj ikke lie fruens mand på den måde.

Lisbeth: Nej, Muhamma, det er slet ikke på den måde. Forstår du, det lille bitte barn jeg har i min mave, det kan blive sat over i din mave, og så kan du føde det. Og jeg kan få min rolle, og få barnet, og du kan få penge, Muhamma, så du kan bygge dit hus færdigt. Hvad vil du ha' for det, Muhamma.

Muhamma: Det fruene bestemme.

Lisbeth: 30.000.

Muhamma: 30.000 – ikke mange mursten, frue. Jeg vil ikke ha' nogen skære min mave og putte lille barn ind.

Lisbeth: Jamen, du skal ikke skæres. Der kommer ingen hul. Det er så nemt så nemt. Vi følges ad derhen. Det tar en time. Hvad siger du til 50.000?

Muhamma (vender sig væk og dytter på lommeregneren): 60!

Lisbeth: Så siger vi det. De 30 med det samme og resten ved fødslen.

Muhamma: Jaj schnakk med min mand.

Lisbeth: Åh, det var dejligt, Mu-

hamma, du er vel nok alletiders. Ih, hvor den bluse klæder dig godt, er den ny?

Muhamma: Nej, den jeg haft i tyve år. Jaj ikke vaske mere i dag, klokken mange.

Lisbeth: Nej, Muhamma, der er jo heller ikke beskidt.

Erasmus (ind. Han møder Muhamma på vej ud): Hej Muhamma. Hva' faen, er hun gået fra gulvspannen midt på gulvet. – Hej skat så er der rødvin og bøffer. Jeg har lige solgt to fodboldspillere, made i Simon Spies' stiftelse by Rasmus Berg.

Lisbeth: Kom skat, så skal jeg fortælle dig en nyhed. Du kan ikke gætte det. Jeg har fundet en rugemor, tror jeg nok.

Rasmus: Det si'r du ikke! Hvor er du dygtig. Hvordan fandt du dog hende?

Lisbeth: Det er Muhamma, hun har næsten sagt ja.

Rasmus: Hva' faen, Muhamma! Det mener du ikke. Ja, jeg har sgu ikke noget mod fremmedarbejdere. Men ligefrem lade dem føde mine børn, det er fanme for stærkt.

Lisbeth: Åh, Muuus! Jeg troede du ville blive så glad. Tænk, vi får vores barn, og jeg får mit livs rolle. Og Muhamma, hun er god nok. Du skulle skamme dig at se ned på hende. Hun er stærk og hun er rask. Og hvis vi skulle ha' en dansker, skulle hun ha' mellem 80 og 100.000.

Rasmus: OK, OK.

Farce eller ej

Vores største problem i arbejdet med stykket var at finde stilen. Der havde fra starten været tilslutning til mit forslag om at lave farce ud af disse alvorlige ting. Men arbejdet med personerne var lige ved at stille sig hindrende i vejen for det. Det holdt hårdt at gøre grin med Jakob, som jo stod for værdierne, det økologiske og alt det der. Som en af spillerne udtrykte det: Jeg vil så gerne holde af den jeg skal spille.

Det var virkelig en hård nød at knække, hvordan vi skulle få lethed i vores spillestil. Samtidig var der for få roller til antallet af spillere. Vi måtte have et eller andet afstandsskabende ind.

Endelig så var den der. Selvfølgelig. Vi måtte have to punkere, der fra starten skulle sidde blandt publikum og råbe og pifte. Og så skulle vi starte det hele med en scene fra Holbergs Erasmus Montanus, en scene mellem de to brødre. Den kunne punkerne så afbryde og give sig til at skændes med

Erasmus og Jakob, de to repræsentanter for finkulturen, og derefter kunne de skabe deres eget stykke.

Det betød, at hele stykket blev punkernes, og de kommenterede hele vejen igennem og sang viser og var sceneteknikere.

Det hjalp! Nu hang det sammen. Og punkernes grovkornede kommentarer passede godt ind i stykket.

Rollefordelingen

Den store prøvelse i vores samarbejde blev rollefordelingen. Det var på et meget fremskredent tidspunkt at vi fordelte roller. Selvom jeg aldrig tidligere har oplevet besvær med den side af sagen, anede det mig at det ville gå sådan. Dilemmaet var, at vi allesammen ville bestemme. Jeg forsøgte at lade som om jeg ikke ville, ved at bede dem skrive en ønskeseddel. Men sandhedens time kom jo, og det var ganske hårdt. Jeg er nu klar over, at jeg gjorde en fejl ved at lade dem skrive en ønskeseddel og dermed gå ud fra deres eget personlige ønske udelukkende. Jeg skulle nok snarere have bedt dem alle om at udfylde den bedst mulige personliste, så de alle var blevet tvunget til at tænke på helheden. Nu var det kun mig der gjorde det, og det var uheldigt.

Scenografien

Vores spillerum var en foredragssal med en kukkassescene. Vi var fra starten klar over, at det kunne vi ikke

nøjes med, så vi byggede en lille forscene i den ene side til Erasmus' genetiske manipulationer, og i den anden side lavede vi en spilleplads på gulvet til Jakobs gårdsplads og til lagerrummet på fostertransportstiftelsen.

Åbningsscenen fra det gamle Holbergstykke foregik på kukkassescenen foran mellemtæppet. Og da punkerne får smidt de to skuespillere ud, trækker de mellemtæppet fra, hvor alt sceneinventaret står stablet op i en bunke, og hvor der på den store bagvæg står malet i bedste graffiti: DU HAR IKKE EN CHANCE – TAG DEN – FUCK!

Dermed var scenen – og stykket – punkernes. De byggede det hele op og kunne synge:

*Væk med alt det gamle gylle
det de kalder for kultur.*

*Sæt det på en støvet hylde
nu' det nemlig vores tur.*

*Vi har fået nok af alt det gamle stads
vi må ha' noget mere nutildags.*

*For teater
når det batter
skal være noget der gør
vores tid til latter.*

Heksen

AF SOPHIE NEDERGAARD

Dér, hvor samfundet er afhængigt af agerbrug og fiskeri, er ligestilling mellem kønnene stærkest. Ja, i enkelte afsides samfund verden over lever matriarkatet – d. v. s. at kvinderne har magten. I vores kultur er agtelsen for kvinden blevet stadig ringere, indtil de forebyggende svangerskabsmidler, den fri abort og den forhøjede levestandard gjorde kvinderne så fri, at kvindebevægelser fik vind i sejlene.

Når interessen for hekse er stor i dag, skyldes det to ting, 1) den fornyede interesse for hav, luft og jord,

som vi alle er afhængige af, og 2) den nye kvindebevidsthed, som leder efter forbilleder af stærke kvinder at identificere sig med.

Forbilledet har man ikke kunnet finde i dette mandsdominerede samfund eller i vor humant-kristne kultur. I stedet for at bruge tid på at lede i folkekulturen og i kristendommens budskab – hvad man ellers nok kunne blive både klog og stærk af – har man søgt helt tilbage til middelalderen og vor hedenske fortid. Og hér er man stødt på et mærkeligt afvigende, trodsigt folkefærd – heksen.

Også hun blev forfulgt, som kvinden i dag undertrykkes. Og så kunne hun alt det, som man normalt ikke kan, som gik på tværs af vedtagne normer og trodsede naturens love. Og hun gjorde det i kraft af sit køn – der var kun få mandlige hekse. Hér havde manden ikke mange chancer for at gøre sig gældende andet end ved at slå ned og slå ihjel.

Den nye kvinde er på jagt efter heksen – de stærke kræfter i hende selv. Der findes to slags hekse i dag. 1) Dem, der – ud fra nogle teorier om en frugtbarhedskult og ud fra anklageskrifter om vilde orgier og heksesabbater – har dannet roder, d. v. s. heksekredse på 12 både mænd og kvinder med en 13. bukkegudeklædt heksepræst. De afholder regelmæssige sammenkomster på afsides liggende steder i naturen. Man danser nøgne omkring, har evt. seksuelt samvær med hinanden på ekstasens højdepunkt. Man bruger magiske hjælpemidler som mystiske tal og bogstaver tegnet ind i en cirkel, som kun de indviede kender betydningen af. Man holder en anti-gudstjeneste med et primitivt alter og sorte lys. Man smører sig på kønsdelene med euforiserende salve, der giver flyvefølelser o. s. v. Det er en religiøs optagethed af de seksuelle kræfter i mennesket, og en udfoldelse af dæmonisk vildskab, som vi i vores kultur prøver at holde styr på bevidst eller ligefrem fortrænger.

2) Dem, der lærer sig indsigt i na-

turen, lever økologisk i nær forbindelse med planter og dyr og ser sig som en lille del af universet, hvor solen, månen og stjernernes gang er medbestemmende for liv og skæbne. De fungerer ofte som kloge koner i kraft af deres kendskab til planter og helbredende kraft.

Dette er de nye, smukke hekse.

I min barndoms landsby boede der også en heks.

Ingen vidste nogen grund til, at hun var det, for man talte ikke om det. Og der var heller ingenting at tale om, for hun gjorde ikke en kat fortræd.

Men hun var anderledes! Lille og kroget gik hun med de ejendommeligste laser, lang kjole med sjal over hoved og skulder, eller en lille sort hat, der skjulte hendes øjne. Hun boede alene i et forsømt bindingsværkshus med tæt fortrukne gardiner og spindelvæv i ruderne. Hun kom kun ud, når det var absolut nødvendigt, eller vi skolebørn drillede hende ved at forsøge at entre plankeværket til haven. Denne lille visne kone havde en have, der bugnede af frugt og grøntsager og strålede i et væld af blomster.

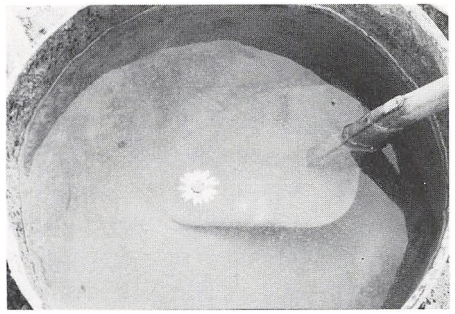
Jeg er ikke i tvivl om, at det ikke var hende, der var en heks. Men heksen i os, som hun provokerede ved at klare sig selv. Alene kvinde. Helt uden mænd! Helt uden landsbyen med dens gensidige sladder og hjælp-somhed. Helt uden kirken og dens fromhed. Hun repræsenterede en fri-

hed, som var for afslørende – for os. Og vi ville ikke stemples. Derfor skulle hun.

Hvis man nu forestiller sig, at hun havde levet for nogle århundreder siden, hvor overtroen var en levende del af alle folks tro, og at hun tilmed havde været en klog kone, som havde helbredende kraft. Så ville hun for alvor have været farlig. Tænk blot på hvilken magt læger har. Vi er afhængige af deres viden og gode vilje. På mystisk vis kunne den kloge kone helbrede. Hun stod i pagt med de højere skjulte kræfter. Hvis en helbredelse ikke lykkedes, hvis et barn, som havde været i hendes hænder, døde – var det da ond vilje? Var det mørkekræfter, som hun også rådede over? Helt op i 1930'erne er kvinder herhjemme blevet forfulgt som hekse for at have kastet onde øjne på folk og fæ, så de blev syge af det.

Hvis hun havde levet dengang i gamle dage, var hun blevet brændt. Samfundet straffede hende, og kirken kunne undskylde sig med, at hendes sjæl blev lutret på bålet, så det var en hjælp til den himmelske salighed. Men forud gik ofte rædsel og tortur.

Ved tortur fik man »heksene« til at indrømme deltagelse i heksesabbater (som er 14-hundredtallets mænds syge fantasier). Under tortur eller massehysteri indrømmede de anklagede kvinder at have brugt sort magi og at have indgået pagt med djævelen. Det er imidlertid aldrig nogen- sinde blevet bevist. Og ingen har set

hekse flyve! Det er anklagerens fantasier og fortrængte lyster. Når man taler om hekse i oprindelig betydning, er det altid heksetroen, man taler om. Det er ikke kvinden, men de mænd, der henrettede hende. Det er *heksetroen*.

Ordet heks er altså ladet med sensationstrang, misundelse, hysteri, fortrængt seksualitet m. m., had, angst, sladder, tortur, lynchning, mordbrand. Det er ikke på grund af heksen, men på grund af heksetroen. Når hun er brændt er også anledningen til forbudte tanker brændt, og samfundet er befriet for friheden til at være anderledes.

Den positive betydning ordet har i dag er opnået ved, at kvinder har identificeret sig med det stærkeste og bedste, vildeste og mest frigørende i heksetroens kvinder og i kloge koners virke. Det er skønt for kvinden endelig at kunne spille med sine muskler, frit bruge sin forstand, fantasi og krop. Men at anvende ordet heks om sig selv er for mig at se – en leg med ilden.

Dostojevski – et hjørne af hans værk

AF BOYE JENSEN

Dostojevski var, som det er almindeligt kendt, besjælet af en stærk og varm tro på det russiske folk. Denne tro kommer gang på gang til udtryk i hans værker, ja er i en vis forstand den grundvold, hans digtning hviler på. Men hvori bestod denne tro? Var den et udslag af sværmeri, eller var der realiteter bag troen?

For at besvare disse og andre spørgsmål vil jeg indledningsvis fremdrage nogle personlige oplevelser, især fra min barndom.

Jeg husker, at min familie aldrig handlede i en bestemt forretning, selvom den i og for sig var en ganske god forretning med en høflig betjening, med rimelig gode varer til rimelige priser, men min familie talte ikke om den, gik bare forbi den. Som større dreng fik jeg årsagen at vide. Min bedstefar var engang tilfældigt kommet til at overvære, hvorledes forretningsindehaveren i bagbutikken hviskende og ondskabsfuldt havde overdænget forretningens lille læredreng med de værste skældsord og sjofelheder. Svineriet i baglokalet sat op imod pænheden og høfligheden i forbutikken var min bedstefar inderligt imod.

Den anden oplevelse bragte mig i stor forundring. Jeg opdagede, vel ikke just på een gang, at min mor

ikke kunne lyve, og det bogstaveligt forstået. Hun har selvfølgelig som de fleste gang på gang været fristet til mindre eller større løgne, men hver gang hun forsøgte, ligesom lammedes hendes tunge, øjnene sænkedes og ansigtet rødmede voldsomt. Hun kunne virkelig ikke lyve.

Lad os nu vende tilbage til Dostojevskis tro på det russiske folk. For Dostojevski er det menneskelige eller måske bedre udtrykt det medmenneskelige et element i verden, der stille, langsomt og uanseeligt er vokset frem gennem årtusinder i stadig strid med naturkræfterne i og uden for mennesket. Det menneskelige må stå i stadig modsætning til det naturlige, fordi det menneskelige er ufornuftigt, mens det naturlige er fornuftigt. I naturen overlever den stærkeste, og det er fornuftigt, men hyrden lader de 99 får skotte sig selv for at finde og hjælpe det ene vildfarne. Det er ufornuftigt, men medmenneskeligt. Dostojevskis tro på det russiske folk var netop en tro på den anonyme russers menneskelighed. Denne menneskelighed retter sig mod tre forhold: kærligheden – sanddruheden og selvrespekten. Disse tre ting kan ganske vist nok beskrives hver for sig, men er på den anden side nøje forbundet med hinanden. Tager vi nu kærlig-

heden først, må man straks konstatere, at kærlighed også findes på naturplanet, men det er enten en biologisk begrundet kærlighed, der er en forudsætning for artens evne til at overleve, eller det er en genstandsbestemt kærlighed, en forkærlighed, der kun elsker »det værdige«, en kærlighed, der i sit inderste væsen er selvkærlighed, opholdelsesdrift, ja egoisme.

Det er Dostojevskis erfaring, at han hos russeren (folket) har mødt en kærlighed af en ganske anden karat, den over-naturlige kærlighed, at han hos russeren har mødt en sanddrøhed, som ikke er til fals for noget, og at han hos russeren har mødt en selv-

respekt, som forhindrer det ene menneske i at betragte det andet menneske som blot middel.

Hvad nu kærligheden angår, skal her fremdrages Dostojevskis berømte selvoplevelse med faderens livegne bonde, Marei. På en øde mark befrier bonden Marei den lille Fjodor Dostojevski for en forfærdelig angst, og Dostojevski spørger mange år efter om, hvorfor Marei gjorde det, han gjorde:

»Hvem eller hvad tvang ham dertil? Han var jo vor livegne og jeg – hans sjæleejers sønnike. Ingen fik nogensinde at vide, hvor kærligt han klappede mig med sine grove, med jord beklitrede hænder og

trykkede mig ind til sig, ingen belønnede ham derfor. --- Det skete på et ensomt sted, langt ude på de vældige marker, og kun Gud var vidne til, med hvilken dybt menneskelig, ædelbåren følelse, med hvilken bevæget næsten kvindelig ømhed det grebne hjerte talte hos denne rå, som et kreatur udannede livegne russiske bonde.«

Dostojevski finder her bag en rå, udannet russer en ren kærlighed – en dyb indre dannelse.

Var bonden Marei for Dostojevski et bevis på, at man i det russiske folkedyb kan møde den rene uselviske kærlighed, styrkede beretningen om Fóma hans tro på sanddruheden som en realitet i det samme folkedyb. Dostojevski skriver i Dagbogen om ham:

»Fóma Danílov var i ydre hen-seende rimeligvis et af de aller-almindeligste eksemplarer af det russiske folk, netop så uanselig som selve folkets grå masse, der jo af talrige af os slet ikke bemærkes. Han har måske i sin tid gerne slået til skaglerne, givet arbejdet en god dag og taget sig en ordentlig en over tørsten, måske har han ikke taget det så nøje med at bede, omend han naturligvis aldrig glemte sin Gud. Og så, pludselig – befaler man ham at afsværge sin tro, hvis han ikke vil lide døden under tortur. Og man betænke, hvad den-

ne tortur, denne asiatiske tortur er for noget. Foran ham sidder Khanen i egen person og lover ham benådning, gunstbevisninger og alt godt. Og naturligvis forstår Danílov såre vel, at hans vægning må tirre den mægtige, at det vil krænke riptsjakkernes selvfølelse, at denne »kristenhund« vover så åbenlyst at foragte Islam. Men uanset alt, hvad der venter ham, går denne unanseelige, af ingen bemærkede russiske soldat ind under torturen, udstår alle dens græselige kvaler og dør, efterladende sine plageåndere i undren over denne heltedød. --- Her var der i sandhed kun et eneste: den helt indefra kommende, uoprindelige ærlighed.«

Dostojevski opfatter på ingen måde Fóma Danílov som en enestående undtagelse. Han opfatter ham som et fuldgyldigt eksempel på sandhedskærligheden i det russiske folk. Han skriver:

»Thi just sådan (som Fóma) elsker vort folk sandheden – elsker den kun for sandhedens egen skyld og ikke for synets skyld. Råt er det og gement og lastefuldt og ringe af udseende, lad så være --- men når tiden er inde, da folkets sandhed skal stå sin prøve, så vil I undres over den kraft og frygtløshed, hvormed dets sande ånd frigør sig fra det materielle tryk, fra alle lidenskaber, al grådighed og vinde-

syge, og hævder sig selv, om det skal være, med udsigten til en grusom torturdød.«

Kærlighed og sanddrthed er for Dostojefski levende og virksomme elementer i det russiske folk, og dette gælder også selvrespekten, som også kun findes der, hvor et menneske opfatter sit liv som værende underkastet en »højere« lov, en lov, der hører til i et andet område end naturloven. Denne »højere« lov sætter skel mellem f. eks. godt og ondt, sandhed og løgn. Dostojefski bekender, at han selv blandt bærmænd i tugthuset i Sibirien aldrig har mødt et menneske, der var fremmed for denne »højere« lov. Enhver fange kendte og anerkendte denne lovs eksistens, omend han langt fra altid levede efter den. Denne lovs indhold: ikke alt er tilladt sætter naturlovens: alt er tilladt ud af kraft.

Kærligheden, sanddrtheden og selvrespekten er de elementer i det russiske folk, der vil komme til at danne modvægt mod den fra Vesteuropa kommende dødsensfarlige alt er tilladt-bølge. Uden en dæmning mod denne bølge vil Europa, ja verden opleve et ragnarok, som i angst, pine og blod vil overgå alt, hvad mennesker hidtil har set.

Men hvoraf kommer det, at den jævne simple russer mere end nogen anden er blevet egnet til kampen for en højere menneskelighed mod umenneskeligheden? Dostojefski gi-

ver brudstykker af mere og mindre klare svar på spørgsmålet. Han kan bruge udtryk, som vi allerede har anført: – den helt indefra kommende uroprindelige ærlighed,« hvor han antyder sanddrthedens urgamle og dunkle udspring. Eller han udtrykker sig på følgende måde: »– men højsindets gave er evig og elementær, en gave, som folk fødes med, og som i særlig grad må æres, dersom den gennem århundreders slaveri, ulykke og elendighed har bevaret sig uskadt i folkets hjerte.« Højsindets udspring er ikke til at finde, for de befinder sig i urgamle og dunkle egne. Men Dostojefski kan også klart og fast fortælle om den russiske menneskeligheds kilde:

»Så længe der har eksisteret et russisk folk dvs. lige siden dets omvendelse til kristendommen, har pilgrimme fra Rusland vandret til det hellige land, til Kristi grav eller til bjerget Athos. Disse pilgrimmes fortællinger om det sete og oplevede er, som alle fortællinger om »hellige« ting, overordentlig yndet af folket, man lytter andægtig til dem og bevarer i hukommelsen næsten ord for ord, hvad man har hørt. Jeg har selv som barn, endnu før jeg havde lært at læse, hørt sådanne fortællinger, og senere hørte jeg dem også i tugthuset blandt røvere, og røverne lyttede til dem og sukkede. De har holdt sig og udbredt sig i folket ved overlevering gennem generationer.«

Vi må her ikke overse, at fortællingerne, legenderne ja kristendommen er subjekt og menneskene objekt. »De har holdt sig og udbredt sig.« Kristendommen, og det er jo den græsk-ortodokse form, der her er tale om, opfattes som den kraft, der skaber folkene, »de levende vandes strøm«.

Det er en grundtanke hos Dostojevski, at verden kun kan forbedres ved, at det enkelte menneske menneskeliggøres, det enkelte folk menneskeliggøres, og denne proces er uhyre langsommelig. Den foregår i sneglefart, for at bruge Dostojevskis eget udtryk. Som han siger et sted i Dagbogen:

»Ganske vist, man kan forandre sig. Men en sådan forandring er årtusinder om at fuldbyrdes, thi ideer af den slags (en højere menneskelighed) må først gå over i kød og blod for at blive til virkelighed.«

Ikke desto mindre mener Dostojevski, at vor (det russiske folks) redning ligger i det, han kalder personlighedens udvikling. Men hvordan kan et menneske forbedre sig selv uden samtidig at oparbejde en vis dosis hovmod, der vælter hele læsset?

»Hvordan kan dette gøres? Det er jo det samme som at foresætte sig – ikke at tænke på en hvid bjørn, ikke sandt? Forsøg det engang: stil Dem den opgave ikke at ville tænke på en hvid bjørn, og De vil se, at det forbandede bæst vil dukke op i Deres tanker i ét væk. Altså, hvordan skal det gøres? Ja, her er overhovedet intet at gøre, men det må ske af sig selv, det må findes i selve menneskets væsen, det må ubevidst ligge i hele racens natur, kort sagt: For at der kan herske broderlighed, dvs. kærlighedens princip, må man --- elske.«

Skolens driftsregnskab

	1984	1983
<i>Udgifter:</i>		
1. Løn til leder og lærere	1.452.386	1.474.530
2. Bygninger, arealer og lokaler	524.888	221.875
3. Opvarmning, el, rengøring	383.627	488.896
4. Afgifter og bygningsforsikringer	36.249	36.148
5. Leje af lokaler	2.600	3.450
6. Prioritetsrenter	204.175	179.659
7. Administration, materialer, inventar	720.166	735.310
8. Revision	26.000	24.000
10. Kostudgifter o. a. uden tilskud	878.294	919.445
Overskud	158.130	294.165
	<hr/> 4.386.515	<hr/> 4.377.478
<i>Indtægter:</i>		
20. Statstilskud	2.404.069	2.180.209
21. Lejeindtægter	51.296	44.407
23. Renteindtægter	19.803	33.010
24. Andre indtægter	46.063	53.095
26. Skolepenge	1.865.284	2.066.757
	<hr/> 4.386.515	<hr/> 4.377.478
STATUS:		
<i>Aktiver:</i>		
Likvide midler	224.126	157.509
Tilgodehavender m.v.	260.686	516.293
Inventar m.v.	195.000	195.000
Ejendomme	9.474.309	8.651.490
	<hr/> 10.154.121	<hr/> 9.520.292
<i>Passiver:</i>		
Kortfristet gæld	728.797	800.824
Prioritetsgæld	3.137.476	2.677.705
Egenkapital	6.287.848	6.041.763
	<hr/> 10.154.121	<hr/> 9.520.292
ÅRSELEV TAL	<hr/> 51,2	<hr/> 60,5

»Her rejses en skole . . .«

AF NIELS JØRGEN NEDERGAARD

Årene 1984 og 1985 vil komme til at stå som en periode præget af byggeaktiviteter. Næppe havde vi fået rejst vores vindmølle omkring juletid 1983, før vi gik i gang med den gamle Vesttarp Skole. Vi fik installeret el-varme-paneler i skolestuerne og gangen. Hele 1.-salen blev ombygget og indrettet til 3 lærerlejligheder på ca. 85–90 m² hver, finansieret som et rentetilskudsbyggeri. På slutningen af året 1984 gennemgik forstanderboligen en omfattende og nødvendig istandsættelse. Samtidig gik man i gang med forberedelserne til det store statslånsbyggeri, som skolen havde haft ansøgning liggende om i ministeriet siden september 1977. I juli måned havde vi ministeriets godkendelse af planer og licitationsresultater på et byggeri i 2 etaper, dels et statslånsbyggeri til 3,3 mill. kr. dels et rentetilskudsbyggeri til 1,2 mill. kr. I august måned begyndte man jordarbejdet, og d. 21. oktober vajede flag og kranse over skolens byggeri, som vi regner med står færdigt til jul. Det blev et fornøjeligt rejsegilde.

Hvad er det så, vi får for de mange penge? Vi får et udvidet og helt moderniseret køkken, og Elly skal ikke længere hente sine tunge frysevarer i kælderen. Spisesalen ændrer helt udseende, med fladt loft og gulv-

til-loft-vinduer mod vest, ligesom der kommer nyt gulv. Denne ombygning er nødvendiggjort af, at der er lavet høj tagrejsning på hele midterbygningen i lighed med elevfløjens tag. Ovenover køkkenet er indrettet en lille elevfløj med 8 enkeltværelser med køkken og bad. Over spisesalen bliver så et dejligt stort opholdsrum, som mod sydvest har forbindelse gennem et glasparti til et mindre opholdsareal på 1. sal udformet som en hems og med trappeforbindelse ned til den tidligere havestue, der således også er blevet ændret, og hele partiet er ikke mindst præget af det kæmpestore glasparti i gavlen. Det kommer til at understrege vor skønne udsigt til haven, menneskets moder, møllen og fjorden. Inde i foredragssalen kommer der nyt gulv, men der bliver ikke i denne omgang penge til den planlagte udvidelse og ombygning mod nord. Nu får vi samlet de fælles opholdsarealer nede omkring spisesal og havestue, og så er det tanken, at vi skal have indrettet lærerværelse og kontorafdeling i den nuværende pejsestue m. h. p. at give plads for indretning af musiklokaler i den nuværende kontorafdeling. I elevfløjen har vi fået helt nye, store og lyse køkkenopholdsrum. Vi har fået 3-doblet bade- og toiletfaciliteterne, så de nu

er tidssvarende. De elevværelser, der er medgået hertil, har vi fået erstattet med værelserne over køkkenet, så vi stadig kan have det samme antal elever. Desværre blev der heller ikke penge til en nødvendig reovering af selve elevværelserne, det må komme senere.

Når vi sammenholder alt dette med de forbedringer, vi har fået gennemført af værkstederne på Lundgård, så synes jeg godt vi kan være tilfredse med skolens bygningsmæssige rammer. Man kunne have ønsket, at også dramatik-teater undervisningen havde fået bedre forhold med en ombygning af foredragssalen, men

det må altså vente, formentlig flere år.

Nu gælder det så om at fylde rammerne ud med liv, med godt liv. Hvert år kommer skolen i forbindelse med omkring 700 kursister, først og fremmest sommerkursister. Skolen har den glæde, at der er interesse for de emner, som vi belyser på vore temakurser, vi har stort set haft uændret god tilslutning til vore sommerkurser. Det er kvalificeret højskolearbejde, der her bliver ydet af alle vore medarbejdere, og de korte kurser vil fortsat være en væsentlig del af Vestjyllands Højskoles profil og indsats. Alligevel fastholder vi, at

vinterskolen er den store udfordring og prøvestenen på holdbarheden i højskolens anliggende. Som mange andre højskoler har vi måttet notere os en kendelig nedgang i elevtallet i forhold til de gode år i 1982 og 1983, hvor vi havde fuld skole året rundt. Færre elever betyder ikke nødvendigvis dårligere højskole, tværtimod kan man ofte på mindre hold nå længere i den levende vekselvirknings spørgsmål og svar, samtalen har bedre vilkår. Alligevel er det oplivende, når skolens rammer er fyldt bedre ud, udfordringerne mangfoldigere, og det kan da heller ikke skjules, at skolens økonomi på længere sigt vil komme til at lide under, at vi ikke har tilstrækkelig med elever til de lange kurser. Selvom regnskabet på generalforsamlingen d. 18. april i år fortsat viste et pænt overskud, så

kommer det ikke til at gælde for det endelige regnskab for 1985.

Flere højskoler, uændret eller måske ligefrem faldende elevtal til højskolerne generelt, – nogen højskoler *vil* komme til at mærke det, ikke mindst måske de yngre af dem i udkantområderne af landet. Men vi har ikke mistet modet, vi vil slås for en god, grundtvigsk højskole. Vi har lavet en ny højskolebrochure, som både viser livsmod og nægter at gå på akkord med indhold og kvalitet. Vi har gode medarbejdere, og alle gør en god indsats, og vi får god opbakning fra skolens bestyrelse.

I nødens stund skal man kende sine venner, sådan hedder det – vi er ikke i nød, men vi har brug for støtte og opbakning fra venner, der tror på, at Vestjyllands Højskoles ærinde er værd at slås for.

Elevforeningens bestyrelses virke i 1984–1985

Ja, hvad har bestyrelsen egentlig bevirket siden sidst? En hel del, synes vi da selv.

Efter sidste års elevmøde, som var meget vellykket, det må vi indrømme, selvom vi ellers er yderst beskedne! Der kom bare alt for få. Men altså, vort næste projekt var så at lave »Midtvejsfest«. Det er en »tradition«, som vi indførte i 1983 på efterårsholdet, og som i år falder sammen med elevmødet. I 1984 blev det også en fin aften, hvor vi spiste, sang, legede »Gæt og Grimasser«, så vi nær aldrig fik stoppet, og dansede/festede det meste af natten.

»Midtvejsfesten« fungerer selvfølgelig som en del i vores kampagne for at skaffe nye medlemmer, og det er det, vi bruger det meste af vores tid på. Vi mener selv, at vi har fundet en god balance, hvor vi forsøger at sælge ideen, men uden at prostituere os selv. Forstået på den måde, at vi er på skolen, så ofte vi kan, både som bestyrelse og som enkeltpersoner, og selvfølgelig er vi altid parat til at besvare spørgsmål, men vi laver ikke direkte hvervekampagne mere end en gang på hvert hold. På efterårsholdet har det været i forbindelse med »Midtvejsfesten«, og på forårsholdet har en enkelt af os været til et husmøde. På den måde tror vi, at vi får

de bedste medlemmer, nemlig uden at de føler sig pressede. Det har betydet, at vi er gået lidt tilbage i medlemstal – fra 134 til 115 – men vi beholder så måske flere af de nye.

Bestyrelsen er selvfølgelig også deltagere, når skolen inviterer til fastelavnssfest, men da nyder vi at være på skolen som helt »almindelige gamle elever«.

Desuden har bestyrelsen jo så i år stået som medarrangør af en ny form for »Vestjyder og Spillemand« sammen med Jack og Gitte fra Holstebro, men det hører I mere om andet sted. Her skal kun siges, at vi syntes, det var en succes, som vi godt vil være med til at gentage på de samme betingelser, og så skal der også lyde en stor TAK til Jack og Gitte, fordi de gjorde en kæmpeindsats for at føre traditionen videre.

Vores sidste projekt i år bliver så elevmødet 1985, og om det bliver en succes, kan der ikke siges meget om nu (ultimo oktober), da det jo først løber af stabelen d. 9.–10. november, men bestyrelsen håber at have fundet frem til noget, der duer. Og i hvert fald synes vi, at det er spændende, hvordan det kommer til at gå på en skole i byggerod, og ikke mindst, med elever på skolen, når alle vi gamle tropper op.

Marit.

Regnskab for elevforeningen 1984–1985

Indtægter:

84 medlemmer à 50 kr.	4.200,00
32 medlemmer à 25 kr.	800,00
Andre indbetalinger	683,10
Renter	95,03
Indtægter ialt	<u>5.778,13</u>

Udgifter:

Køb af girokort	138,47
Skyldig skolen	2.639,60
Afskedsgaver	254,95
Underskud på gammel konto	210,00
Kørselsudgifter	875,00
Udgifter ialt	<u>4.118,02</u>
Årets overskud	<u>1.660,11</u>

Formue pr. 20. oktober 1985:

Giro	1.008,17
Kontant	710,10
Formue ialt	<u>1.718,27</u>

Vestjyder og Spillemænd

Et stemningsbillede

Op lørdag morgen. – Sommerfugle i maven. – Dette er DAGEN, hvor det skal vise sig, om det er sidste gang, der er noget, der hedder »Vestjyder og Spillemænd«. Drømmen er, at der står folk i kø helt ud til vejen, maretidet er, at der kommer 10 – måske.

Og regnen pisker mod ruden!

Men de sidste forberedelser skal jo gøres. Det bliver de også – under en del småsnakken: »Hvor mange tror du, der kommer?« »Hvorfor skal det lige regne i dag?« »Hvor er vekselpengene?« »Hvem skal først sidde i billetsalg?« »Hvor mange tror du, der kommer?«

Kl. 10,00 er alt og alle på plads, og det første orkester går i gang. Så mangler vi kun publikum!

»Der kommer en bil!!! – Øv, det var bare Lis.«

Men der kommer heldigvis også andre biler – med publikummer i! Vi skulle op på ca. 250 betalende, og til middag var der solgt 92 billetter. Ih, hvor det gik, der var i hvert fald sommetider kø helt ud på trappen.

Og folk dansede, så det var en lyst at se derpå.

Først på eftermiddagen blev der fortalt æventyr og danset balladedans i Laden, men ellers var det i gymnastiksalen, det foregik.

Der blev danset og danset og dan-

set til god gedigen spillemandsmusik. Spillemandsgrupperne skiftede hele dagen igennem, men danserne virkede utrættelige. Vi andre blev helt forpustede, bare ved at se på.

»Vi lukker billetsalget. – Vi har solgt 282!!!«

Økonomien var hjemme, og når man så dykkede ned i menneskehavet i gymnastiksalen, følte man, at succesen også var hjemme. Det var et flot, flot syn. 300 glade mennesker, der hyggede sig enormt med hinanden og musikken.

En turist havde forvildet sig herud om formiddagen, helt alene, så hun mente ikke at hun blev ret længe. »Jeg kender jo slet ingen.« Hun var en af de sidste, der tog herfra!

Den officielle del af festen sluttede til midnat, men så startede den uofficielle, for der var stadig nogen, der ikke var trætte. Nogle kunne dog sidde stille så længe, at de kunne fortælle os, hvor godt de syntes det havde været. Det syntes vi også, så vi kunne kun sige, at vi håbede at se dem igen til næste år. Samme tid – samme sted.

Hvor længe vi blev ved, husker jeg ikke, men det var blevet lyst – og på et eller andet tidspunkt var det også holdt op med at regne.

Marit.

Eftersøgt

SKAL TAGES LEVENDE –

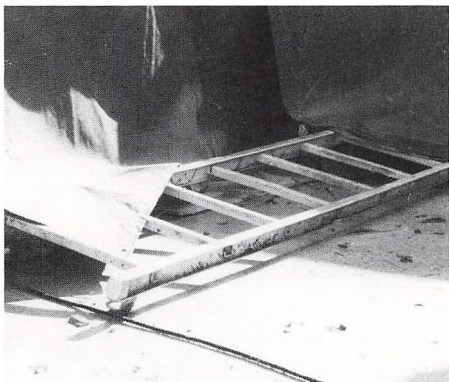
er svær at få frem i lyset

Denne eftersøgning gælder alle jer, som vi aldrig ser!

I er flinke til at betale kontingent, og det er vi selvfølgelig yderst tilfredse med, så bliv bare ved med det.

Men er I selv tilfredse med, hvad I får for de 50 kroner? Jeg synes, at I kunne få meget mere ved at komme til arrangementerne på skolen – måske ikke hver gang, men bare en gang imellem.

Når jeg kommer ud på skolen, er jeg altid spændt på, hvem der ellers

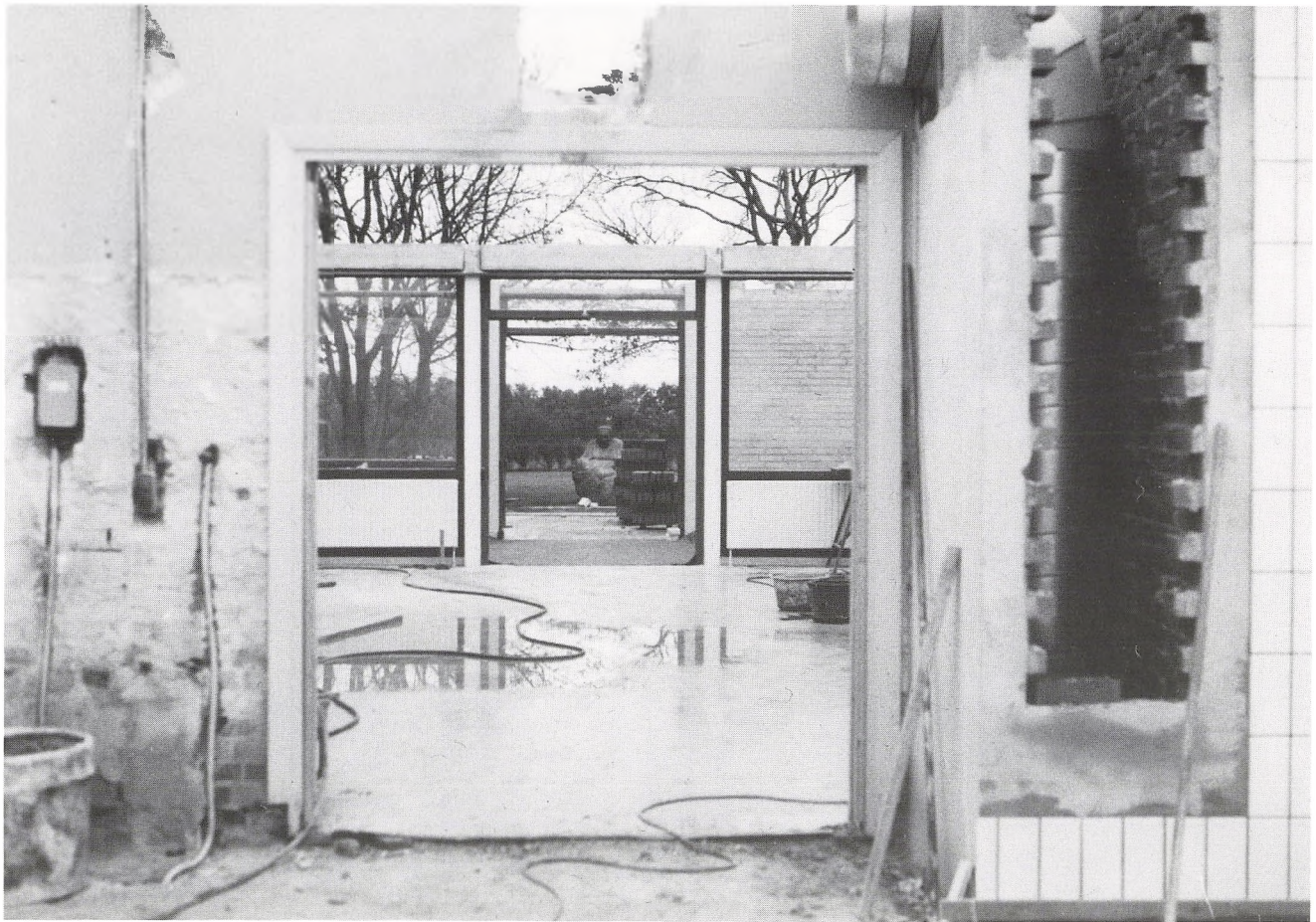

kommer, både fra mit eget hold, og alle de andre, og som bestyrelsesmedlem har jeg ret godt check på, hvem der stadig er medlem og dermed en eventuel gæst til f. eks. elevmøder. Men hver gang bliver jeg lidt skuffet. Selvfølgelig er det fantastisk dejligt at møde dem, der trods alt kommer, men jeg savner de sidste. Der er nogen af jer, som ikke har været her, siden I forlod skolen som elev, og I snyder altså mest jer selv. I går glip af en fantastisk masse gode oplevelser, både åndelige og sociale. Man kan komme herud og være træt af samfundet og livet og det hele, men her genfinder man sit gode humør. Det er faktisk umuligt at være sur, når alle andre er glade, og viser, at de også er glade for dig.

Så skal vi ikke bare sige, at vi ses til fastelavnsfesten i 1986!!??!

*Vel mødt i elevforeningen
og på Vestjyllands Højskole!*

Marit.

Kalender 1986

KORTE KURSER:

7.5.–20.5.: *Havet og kærligheden*, billeder, komedie og eventyrfortælling v. Ditte Krøgholt, Lis Langgaard, Knud Stenberg Madsen, Sophie Nedergaard m. fl.

7.5.–20.5.: *Vævekursus* v. Signe Jepsen.

22.5.–4.6.: *Arbejder, bonde og fisker*. Tegne- og akvarelkursus v. Bjarne Tingkær.

21.6.–27.6.: *Er vort demokrati et oplyst folkestyre?* v. Ditte Krøgholt, Ejvind Larsen, Niels I. Meyer m. fl. Midteroprøret og NAK.

28.6.–4.7.: *Litteraturen, billederne og myterne* v. Per Højholt, Vagn Lundbye, Jens Smærup Sørensen, Pia Tafdrup, Carsten Thau m. fl.

5.7.–11.7.: *Tegning og akvarel i det vestjyske landskab* v. Bjarne Tingkær.

5.7.–11.7.: *Folkemusikværksted*, et møde med vestjyske spillemænd, med gravøllet som festtradition.

12.7.–18.7.: *Teater – Musik – Komik, Boeing 1986 klar til afgang* v. Jakob Kjørboe, Ditte Krøgholt, Trine Nielsen, Josefine Ottesen, DATS.

21.7.–27.7.: *Kvinde og Mand i den kristne kultur*. Grundtvigkurset

1986 v. Gunvor Auken, Ejvind Larsen, Anne Sophie Seidelin, Pia Skogemann, Henrik Wivel m. fl.

28.7.–3.8.: *Folkeliv og sundhed 1986* v. Jytte Borberg, Vagn Christensen, Palle Gad, Erik Hagens, Inge Sand, Birgit Trier m. fl.

20.8.–2.9.: *Kirketekstiler – vævekursus* v. Signe Jepsen.

HØJSKOLEKURSUS

især for ÆLDRE

22.5.–4.6.: *Jyske skilderier* i litteratur – billeder – fortælling.

5.6.–18.6.: *Fra Limfjord til Blåvands Huk*.

6.8.–19.8.: *Litteratur – musik – bevægelse*, kursus for blinde, svagtseende og andre interesserede.

20.8.–2.9.: *Vestjyske kirker* v. Rolf Graae, Mads Lidegaard, Søren Prahl.

Ring eller skriv efter særskilt brochure.

HUSK

spillemands-weekenden d. 19.–20. juli og elevmødet i 1986.

Elevfortegnelse 6. januar – 25. april 1985

Kim Topholm Andersen, Assensgade 30^{4. tv.}, 8000 Århus C
Dorte Balsgaard, Magisterparken 75, 9000 Aalborg
Anette Bech, Strandgårdsvej 16, 7100 Vejle
Birgitte Carlsen, Vallekildevej 157, 4534 Hørve
Tove Carlsen, Olaf Ryesvej 2, 7100 Vejle
Alison Comber, 56 Hangra Rd., Kohimarama, Auckland, New Zealand
Mette Foverskov, Skjoldborgsvej 23, Højen, 7100 Vejle
Susanne Gregersen, Poulsvej 17, Præstbro, 9330 Dronninglund
Nils Pfeiffer Hacke, Anholtsgade 16^{1. tv.}, 8000 Århus C
Heidi Inge Hansen, Langholmsvej 12, 5592 Ejby
Per Falk Hansen, Frankrigsgade 5^{3. th.}, 2300 København S
Marianne Hoffmann Nielsen, Korskær 1, Ganløse, 2760 Måløv
Lene Hye, Strandvej 68, 5700 Svendborg
Lisbeth Høst, Hjulets Kvarter 261, 5220 Odense SØ
Preben Koch, Sandmosevej 28, Ryå, 9440 Åbybro
Niels kristian Kokkenborg, O. C. Hammers Vej 6, 6720 Fanø
Marianne Kuhlmann, Under Bakken 2, 3400 Hillerød
Birthe Ladegård Jørgensen, Enggade 10, 7100 Vejle
Ulla Malene Lønskov, Skrejrupsvej 29, 8410 Rønde
Carsten Marcussen, Voldsgårdsvej 28, Studsgård, 7400 Herning
Helle Møjbæk, Vestergade 19, 7400 Herning
John Nielsen, Skalstrupvej 53, 7570 Vemb
Lone Nielsen, Gyvelvej 5, 7400 Herning
Jenny Olesen, St. Sct. Hansgade 3F^{1. th.}, 8800 Viborg
Niels Jørgen Nielsen, Islandsgade 2, 7430 Ikast
Nils Ole Olsen, Haslevej 15, 6000 Kolding
Poul Erik Pedersen, Hesselbjergvej 23, Boulstrup, 8300 Odder
Lene Reinholt, Vølundsvej 18 v. 16, 9600 Års
Charlotte Sørensen, Æblevængen 20, Præstbro, 9330 Dronninglund
Lars Thomsen, Rottarpvej 2E, 6855 Outrup
Jan Vangsøe, Højtoftegade 16, 8766 Nr. Snede

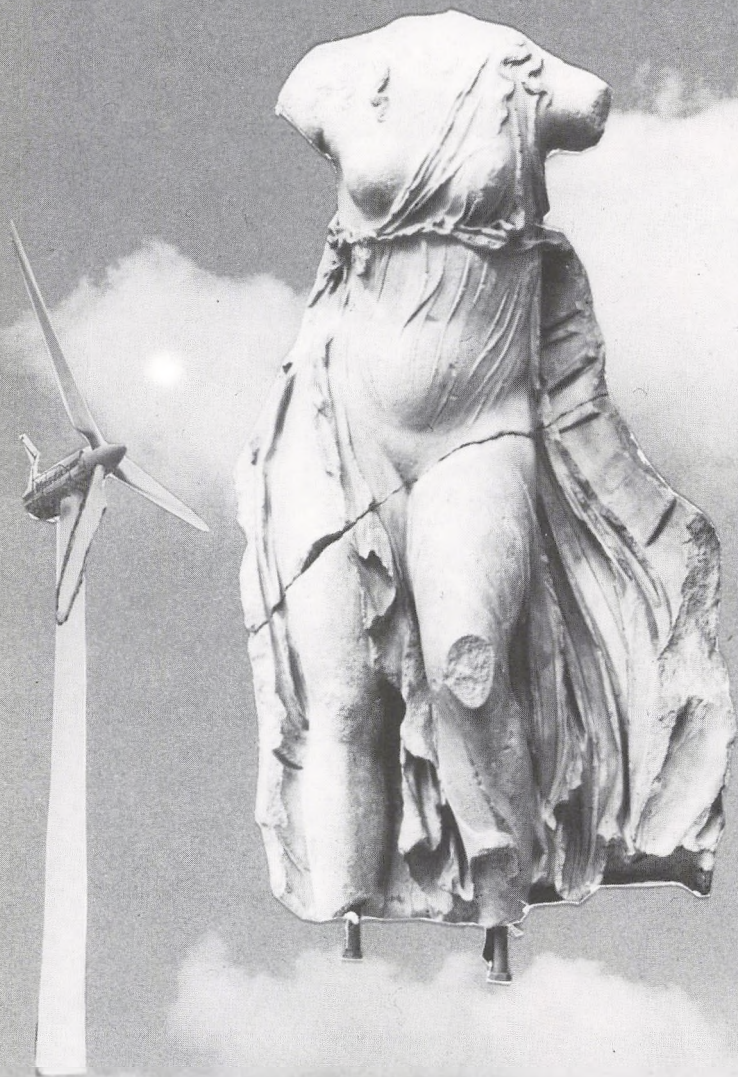
Elevfortegnelse 1. oktober – 22. december 1985

Nina Arendal, Nannasvej 10, 5700 Svendborg
Birgit Asping, Hyldevej 8, 9560 Hadsund
Michael Brandt, Bregnevej 5^{5.}, 5220 Odense SØ
Mette Bramsen, Bandsbækvej 37, 6893 Hemmet
Tove Damholt, Slotsparken 1, 8410 Rønde
Merete Driessen, Vestergade 50^{1. th.}, 6500 Vojens
Susanne Egebæk, Vestermoselundsvej 16, 7441 Bording
Rachel A. Gibson, p. t. Båstrupvej 108, 3480 Fredensborg
Jan Hansen, Boholtevej 16^{2. mf.}, 4600 Køge
Marianne Lohmann Hansen, Humlegårdsvej 2, 4970 Rødby Havn
Curt Hass, Brovejen 213, 5500 Middelfart
Frank V. Howard, Vesterlundsvej 9, Virklund, 8600 Silkeborg
Khosro Javidan, Gersagerparken 143^{1. th.}, 2670 Greve Strand
Finn Jensen, Dag Hammerschiølds Alle 38^{4. th.}, 3100 Hornbæk
Tina R. Jensen, Slotsgade 3, 4400 Kalundborg
Svend Erik Jensen, Tinggården 27, 7500 Holstebro
Bodil Windfeldt Jensen, Søringen 10, 8970 Havndal
Jon Jørgensen, Holsterbro 8, 6971 Spjald
Karsten Langberg Jørgensen, Tværvej 17, 5771 Stenstrup
Marianne Lisby, Kløvervej 19, 7490 Aulum
Peter Mazanti, Nørregade 50, 5000 Odense C
Hanne Brasch Mogensen, Terrasserne 18 st./84, 2700 Brønshøj
Lisbeth Nielsen, Grusløkkevej 8, Hylke, 8660 Skanderborg
Søren Ellemann Petersen, Signekær 1, 5683 Hårby
Stig Prehn, p. t. Espergærde Posthus, Poste Restante, 3060 Espergærde
Anders Ring, Eskildsgade 6^{st. th.}, 1657 København V
Agnes Sørensen, Ørstedsvej 10, 8700 Horsens
Marianne G. Rasmussen, Fabersvej 70, 7500 Holstebro

1. oktober – 22. december 1985

MØLLEN OG VIND-INDEN

Ja – der er noget i luften

og hermed
ønskes I alle
en glædelig jul
og et godt
og energisk nytår
herfra

Betty Andersen

Ruth Boye

Ester Bruun

Aase Foged

Norma Gregersen

Tage Gregersen

Hans Hyldahl

Ditte Krøgholt

Lis Langaard

Knud Stenberg Madsen

Kaja Mastrup

Bent Mikkelsen

Lene Mortensen

Niels Jørgen Nedergaard

Sophie Nedergaard

Gerda Nielsen

Elly Petersen

Arne Rosenstand

Anna Slot

Bjarne Tingkær

